

Secretariaat van de
Centrale Raad voor het
Bedrijfsleven

Technisch verslag van het secretariaat over de maximaal beschikbare marges – editie 2024

Brussel, 19.02.2025

**Verantwoordelijke uitgever: Luc Denayer
17-21, Blijde Inkomstlaan, 1040, Brussel**

Inhoudsopgave

Inleiding	2
1. Conjuncturele context van de vooruitzichten	4
2. Berekening van de loonkostenhandicap 2024 en van de maximaal beschikbare marge 2025-2026	7
2.1. De loonkostenhandicap in 2024	7
2.2. Resultaten op basis van de recentste gegevens	8
2.3. Herzieningen sinds de laatste publicatie	8
2.3.1. Periode 1996 – 2022.....	8
2.3.2. Periode 2023 – 2024.....	9
2.3.3. Effect op de cijfers	10
2.4. Berekening van de maximaal beschikbare marge.....	10
2.4.1. Methode voor de berekening van de maximaal beschikbare marge	10
2.4.2. De correctieterm.....	11
2.4.3. De maximaal beschikbare marge.....	12
3. Evolutie van de lonen in België en in de referentielidstaten	13
4. Ontwikkeling van de inflatie in België en in de referentielidstaten	19
5. Loonvorming in België en in de referentielidstaten	23
6. Evolutie van de rentabiliteit in België	35
7. Bijlagen	50
7.1. Bijlage 1: Bronnen en methoden.....	50
7.1.1. Beschikbare en gebruikte vooruitzichten.....	50
7.1.1.1. Nationale instituten	50
7.1.1.2. Europese Commissie	51
7.1.1.3. OESO	52
7.1.1.4. Centrale banken.....	52
7.1.1.5. De gebruikte selectie.....	52
7.2. Bijlage 2: Wegwerking van de effecten van de taxshift 2016-2020	53
7.3. Bijlage 3: Wegwerking van de effecten van de omvorming van het CICE op de loonkostenontwikkeling in Frankrijk.....	55
7.4. Bijlage 4: Aanpassing van de reeks van de uurloonkosten in België 1996-2001 ingevolge de herziening van de nationale rekeningen wat de raming van zwartwerk betreft.....	58
7.5. Bijlage 5: Neutralisatie van de loonakkoorden voor de gezondheidszorg in de berekening van de loonkostenhandicap	61
7.6. Bijlage 6: Correctie van de reeksen van de nationale rekeningen ten gevolge van de breuk in de Belgische reeks na de vijfjaarlijkse revisie.....	64
8. Bibliografie	66

Lijst van tabellen

Tabel 1-1:	Conjuncturele context van de vooruitzichten	6
Tabel 2-1:	Ontwikkeling van de ULK's in België en in de referentielidstaten en loonkostenhandicaps in de periode 2023-2024.....	8
Tabel 2-2:	Revisies tot en met 2022 en nieuwe cijfers voor 2023 en 2024	10
Tabel 2-3:	Berekening van de door de wet bedoelde voorspellingsfout.....	11
Tabel 2-4:	Berekening van de correctieterm	12
Tabel 2-5:	Berekening van de maximaal beschikbare marge	12
Tabel 5-1:	Uitsplitsing van de stijging van de uurloonkosten in de privésector in België.....	23
Tabel 5-2:	Aandeel van de verschillende indexeringsmechanismen in de privésector	24
Tabel 5-3:	Uitsplitsing van de PC's die al dan niet de mogelijkheid boden een coronapremie toe te kennen, op basis van de recentste analyse van de FOD WASO (29.09.2022)	31
Tabel 5-4:	Uitsplitsing van de PC's die al dan niet de mogelijkheid boden een koopkrachtpremie toe te kennen, op basis van de recentste analyse van de FOD WASO (31.12.2024).....	32
Tabel 7-1:	Wegwerking van de effecten van de taxshift uit de loonmassa D1 van de privésector in 2016 en in de jaren daarna	54
Tabel 7-2:	Vooruitzicht m.b.t. de loonkostenhandicap rekening houdend met de effecten van de taxshift voor de jaren 2016 tot 2019	54
Tabel 7-3:	CICE-uitgaven in de betekenis van de nationale boekhouding, bedragen in miljarden euro's	56
Tabel 7-4:	Jaarlijkse stijging van de uurloonkosten in de privésector in Frankrijk, niet en wel gecorrigeerd voor het CICE volgens de methode van het Technisch verslag 2019	57
Tabel 7-5:	Impact van de toepassing van constante ramingscoëfficiënten voor het zwartwerk voor de periode 1996-2002 op de uurloonkosten.....	60
Tabel 7-6:	Toegekende subsidies om de loonsverhogingen van de akkoorden in de gezondheidszorg in 2021 en 2022 te financieren.....	61
Tabel 7-7:	Stijging en verwachte stijging van de uurloonkosten in de privésector in België voor en na correctie voor de loonsverhogingen uit de sociale akkoorden in de gezondheidszorg	63

Lijst van grafieken

Grafiek 3-1:	Ontwikkeling van de nominale cao-lonen in de periode 2019-2024.....	14
Grafiek 3-2:	Inflatie over de periode 2019-2024	15
Grafiek 3-3:	Ontwikkeling van de reële cao-lonen in België en in de referentielidstaten tijdens de periode 2019-2024	16
Grafiek 3-4:	Jaarlijkse groei van de nominale uurloonkosten en van de HICP gemiddeld in de drie referentielidstaten, en reële ontwikkeling tegenover 2019 in België en in de referentielidstaten	18
Grafiek 4-1:	Inflatie en aandelen erin in België	19
Grafiek 4-2:	Aandelen in het inflatieverschil tussen België en het gemiddelde van de drie referentielidstaten	20
Grafiek 5-1:	Tijdsverloop tussen de index van de consumptieprijzen en de indexering.....	25
Grafiek 5-2:	Indicator van de onderhandelde lonen (op basis van de loonroosters in de bedrijfstakken, dus zonder premies) in Frankrijk en SMIC - jaarlijkse groei.....	26
Grafiek 5-3:	Cao-lonen (per uur, met inbegrip van de bijzondere bezoldigingen) in de privésector in Nederland - jaarlijkse groei.....	28
Grafiek 5-4:	Indicator van de onderhandelde lonen in Duitsland (basismaandloon, excl. eenmalige betalingen en bijkomende voordelen) - jaarlijkse groei.....	30
Grafiek 5-5:	Stijging van de nominale lonen die in de vacatures worden aangeboden, voortschrijdend gemiddelde over 3 maanden (Indeed).....	34

Grafiek 6-1:	Brutomargevoet van de niet-financiële vennootschappen in België, reële loonkosten per eenheid product en interne ruilvoet (2019=100)	37
Grafiek 6-2:	Uitsplitsing van de reële loonkosten per eenheid product	37
Grafiek 6-3:	Nettorentabiliteit van de niet-financiële vennootschappen	38
Grafiek 6-4:	Driemaandelijke brutomargevoet van de niet-financiële vennootschappen (voor seizoensinvloeden en kalendereffecten gecorrigeerde gegevens)	38
Grafiek 6-5:	Brutomargevoet in de marktdienstensector in België, reële loonkosten per eenheid product en interne ruilvoet (2019=100)	39
Grafiek 6-6:	Nettorentabiliteit in de marktdienstensector	39
Grafiek 6-7:	Uitsplitsing van de reële loonkosten per eenheid product in de verwerkende industrie	40
Grafiek 6-8:	Brutomargevoet in de verwerkende industrie in België, reële loonkosten per eenheid product en interne ruilvoet (2019=100)	41
Grafiek 6-9:	Nettorentabiliteit in de verwerkende industrie	41
Grafiek 6-10:	Driemaandelijke brutomargevoet in de verwerkende industrie (voor seizoensinvloeden en kalendereffecten gecorrigeerde gegevens)	42
Grafiek 6-11:	Brutomargevoet in de verwerkende industrie in België en in de referentielidstaten	43
Grafiek 6-12:	Nettorentabiliteit in de verwerkende industrie in België en in de referentielidstaten	43
Grafiek 6-13:	Brutomargevoet van de niet-financiële vennootschappen in België en determinanten (reële loonkosten per eenheid product, interne ruilvoet en belastingen - min subsidies - op de productie)	44
Grafiek 6-14:	Kapitaalcoëfficiënt van de niet-financiële vennootschappen	45
Grafiek 6-15:	Nettorentabiliteit van de niet-financiële vennootschappen	45
Grafiek 6-16:	Reële loonkosten per eenheid product	46
Grafiek 6-17:	Brutomargevoet van de niet-financiële vennootschappen	47
Grafiek 6-18:	Nettorentabiliteit van de niet-financiële vennootschappen	47
Grafiek 6-19:	Nettorentabiliteit in de verwerkende industrie	48
Grafiek 6-20:	Brutomargevoet in de verwerkende industrie in België en determinanten (reële loonkosten per eenheid product, interne ruilvoet en belastingen - min subsidies - op de productie)	49
Grafiek 6-21:	Uitsplitsing van de reële loonkosten per eenheid product in de verwerkende industrie	49
Grafiek 7-1:	Gecumuleerde uurloonkostenontwikkeling in de privésector (S1-S13) in België (1996=100) ...	59
Grafiek 7-2:	Nationale rekeningen 2024 tgov. nationale rekeningen 2023, verschil in evolutie van de loonkosten sinds 1996, brutogegevens	64
Grafiek 7-3:	Gecorrigeerde nationale rekeningen tgov. nationale rekeningen 2023, verschil in evolutie van de loonkosten sinds 1996, brutogegevens	65

Inleiding

Dit Technisch verslag van het secretariaat van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven presenteert de resultaten met betrekking tot de berekening van de maximaal beschikbare marge voor 2025-2026 die werd gerealiseerd in het kader van de wet van 26 juli 1996 tot bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen (hieronder “de wet van 1996”), die op 19 maart 2017 werd herzien.

De structuur van het verslag omvat 6 hoofdstukken. Hoofdstuk 1 beschrijft de conjuncturele context waarin de voor de berekening van de maximaal beschikbare marge gebruikte vooruitzichten kaderen. Hoofdstuk 2 presenteert de berekening van de maximaal beschikbare marge. Hoofdstuk 3 beschrijft de manier waarop de lonen van 2019 tot 2026 evolueren in België en in de referentielidstaten. De hoofdstukken 4 en 5 bevatten een meer gedetailleerde analyse van de inflatie en van de loonvorming tijdens deze periode in België en in de referentielidstaten. Hoofdstuk 6, ten slotte, analyseert de ontwikkeling van de rentabiliteit in België.

1. Conjuncturele context van de vooruitzichten

De berekening van de maximaal beschikbare marge is gebaseerd op de gegevens van de nationale rekeningen tot het jaar 2023 en op de vooruitzichten van een aantal instellingen¹ voor de jaren 2024 tot 2026. Dit hoofdstuk bevat een korte beschrijving van de conjuncturele context die de vooruitzichten omgeeft.

In de eurozone werd het herstel begin 2024 ingezet, na vijf opeenvolgende kwartalen van vrijwel stagnatie, die grotendeels het gevolg was van de economische problemen in Duitsland en met name in zijn industrie. De activiteit zou nog versnellen in 2025 en 2026. Deze groeiversnelling zou worden getrokken door het particuliere verbruik onder invloed van de solide arbeidsmarkt en de herstelde reële inkomens, en door de verlaging van de rentevoeten door de Europese Centrale Bank. Terzelfder tijd zou de buitenlandse vraag de groei van de uitvoer van de eurozone blijven ondersteunen, hoewel de marktaandeelen bij uitvoer zouden afkalven tijdens de geanalyseerde periode (NBB, 2024b).

De totale inflatie in de eurozone is in september onder de 2% gezakt. De onderliggende inflatie, van haar kant, daalde tot 2,7% in november en zou geleidelijk blijven dalen. Vanaf 2026 zou ze nog minder dan 2% bedragen en zou ze zich op dat peil stabiliseren, wat iets hoger is dan haar langetermijngemiddelde (NBB, 2024b)

¹ Zie hoofdstuk 2 voor de details over de in aanmerking genomen vooruitzichten.

De werkgelegenheidsgroei zou vertragen tegenover 2023. Vanaf 2026 zou de jobcreatie de groei van de actieve bevolking evenwel lichtjes overschrijden, met een nieuwe daling van de werkloosheidsgraad, tot een historisch laag peil van 6,1% in 2026, tot gevolg (NBB, 2024b).

In 2024 had België een hogere economische groei (1,0%) dan de eurozone en verwacht wordt dat dit nog het geval zal zijn in 2025 (1,2%). Deze hogere groei is voor beide jaren toe te schrijven aan een sterkere bijdrage van de binnenlandse vraag in België, terwijl de bijdrage van de netto-uitvoer daarentegen kleiner is dan in de eurozone. In 2026 zou de Belgische groei blijven stijgen en zou ze op hetzelfde niveau liggen als de groei in de eurozone (1,4%). De sterkere groei van de binnenlandse vraag in België werd volledig tenietgedaan door de minder sterke stijging van de netto-uitvoer dan in de eurozone (NBB, 2024b).

Als men zich baseert op de geharmoniseerde index van de consumptieprijzen (HICP)², lag de Belgische inflatie (4,3%) in 2024 2 procentpunten hoger dan in de eurozone, wat te maken heeft met het aflopen van de energiemaatregelen van de regering (zie hoofdstuk 4). In 2025 zou de inflatie nog altijd hoger liggen dan in de eurozone (2,9%). In 2026 zou de inflatie vertragen (1,3%) en zakken onder het gemiddelde van de eurozone en van de drie referentielidstaten (NBB, 2024b).

Zoals in de eurozone zou de werkgelegenheid minder groeien dan in 2023, maar de werkloosheidsgraad zou op een historisch laag peil van 5,6% blijven in 2024, 2025 en 2026 (NBB, 2024b).

² Volgens de vooruitzichten van de NBB van december 2024 bedraagt de inflatie op basis van de nationale index van de consumptieprijzen (NICP) 3,1% in 2024, 2,4% in 2025 en 1,6% in 2026. De verschillen in ontwikkeling tussen de NICP en de HICP zijn toe te schrijven aan methodologische verschillen en aan het gebruik van afzonderlijke gewingen voor de componenten van de inflatie. Wat de methodologie betreft, integreert de HICP de prijs van huisbrandolie tijdens de maand zelf, terwijl de NICP een gewogen gemiddelde van de vorige twaalf maanden gebruikt. Bovendien wordt de impact van de koopjesperiode gespreid in de NICP en niet in de HICP. Wat de gewingen betreft, hebben de componenten die in 2024 onderworpen waren aan een hogere inflatie een minder groot gewicht in de NICP. De NICP geeft tabak bv. een kleiner gewicht (3,8%) in de categorie bewerkte levensmiddelen dan de HICP (19,6%). Bijgevolg is de inflatie van levensmiddelen minder gestegen in de NICP. Bovendien geeft de NICP een matiger gewicht aan energie in de totale inflatie, waardoor hij minder dan de HICP gevoelig is voor prijsschommelingen op de energiemarkt. Hetzelfde geldt voor het gewicht van gas en elektriciteit, waardoor overheidsmaatregelen, zoals het basisforfait, een beperktere impact hebben op de NICP.

Tabel 1-1: Conjuncturele context van de vooruitzichten³

	2024	2025	2026
Reële bbp-groei			
Eurozone	0,7%	1,1%	1,4%
Duitsland	-0,2%	0,2%	0,8%
Nederland	0,9%	1,5%	1,5%
Frankrijk	1,1%	0,9%	1,3%
België	1,0%	1,2%	1,4%
Inflatie			
Eurozone	2,4%	2,1%	1,9%
Duitsland	2,5%	2,4%	2,1%
Nederland	3,2%	3,2%	2,8%
Frankrijk	2,4%	1,6%	1,7%
België	4,3%	2,9%	1,3%
Groei werkgelegenheid			
Eurozone	0,4%	0,6%	0,5%
Duitsland	-0,4%	0,3%	0,1%
Nederland	0,9%	0,4%	0,5%
Frankrijk	0,4%	-0,1%	0,2%
België	0,3%	0,4%	0,7%
Werkloosheidsgraad			
Eurozone	6,5%	6,3%	6,1%
Duitsland	6,0%	6,3%	6,0%
Nederland	3,7%	3,9%	4,0%
Frankrijk	7,4%	7,8%	7,8%
België	5,6%	5,6%	5,6%

Bronnen: Centrale banken

³ Ter wille van de vergelijkbaarheid bevat de tabel voor België de gegevens van de NBB van december 2024. Voor de berekening van de maximaal beschikbare marge werden de inflatiegegevens van het FBP van februari 2025 gebruikt (zie bijlage 1 voor meer verduidelijking).

2. Berekening van de loonkostenhandicap 2024 en van de maximaal beschikbare marge 2025-2026

2.1. De loonkostenhandicap in 2024

De loonkostenhandicap voor een jaar t geeft aan in welke mate de uurloonkosten (ULK's) in de privésector in België sneller of minder snel zijn gestegen dan gemiddeld in de referentielidstaten tussen 1996 en het jaar t .

Overeenkomstig de wet van 1996 houdt de loonkostenhandicap geen rekening met de bijdrageverminderingen van de taxshift 1996-2020⁴, noch met het niveau van de loonsubsidies in vergelijking met de referentielidstaten⁵, want de wetgever heeft gewild dat die maatregelen een competitiviteits- en werkgelegenheidsdoelstelling zouden nastreven.

De berekening steunt op de jaarlijkse nationale rekeningen voor de ontwikkeling tot in 2023⁶, en vervolgens op vooruitzichten voor 2024. Voor de referentielidstaten zijn de vooruitzichten afkomstig van de centrale banken, van de OESO en van de nationale prognose-instituten van Duitsland en Nederland. Voor België komen de vooruitzichten van de NBB en het FPB. De selectie van de bronnen voor de vooruitzichten en de methode voor de aggregatie ervan worden toegelicht in [bijlage 1](#).

Eerst presenteren we de resultaten op basis van de recentste gegevens en vervolgens bekijken we de herzieningen die werden doorgevoerd in vergelijking met de laatste publicatie, d.w.z. het Technisch verslag 2023.

⁴ Zie bijlage 2 voor meer info over de methode voor de wegwerking van de effecten van de taxshift. De impact van de ingreep op de loonkostenhandicap bedraagt 1,6 procentpunt.

⁵ Deze worden niet geboekt in het concept 'Beloning van werknemers' (D.1) van de nationale boekhouding, dat volgens de wet als vergelijkingsbasis dient.

⁶ Aan de reeksen van de nationale rekeningen werden verschillende wijzigingen aangebracht. Het gaat om de wegwerking van de effecten van de omvorming van het CICE op de loonkostenontwikkeling in Frankrijk (zie bijlage 3), de aanpassing van de reeks m.b.t. de uurloonkosten in België 1996-2001 ingevolge de herziening van de nationale rekeningen wat de raming van het zwartwerk betreft (zie bijlage 4) en de neutralisatie van de loonakkoorden in de gezondheidszorg (zie bijlage 5).

2.2. Resultaten op basis van de recentste gegevens

De onderstaande tabel geeft de ontwikkeling van de ULK's in België en in de referentielidstaten en de verschillende loonkostenhandicaps tijdens de periode 2020-2024 weer.

Tabel 2-1: Ontwikkeling van de ULK's in België en in de referentielidstaten en loonkostenhandicaps in de periode 2023-2024⁷

Handicap 2022	0,4%
ULK België 2023	8,0%
ULK Gem-3 2023	5,6%
Handicap 2023	2,7%
ULK België 2024	3,1%
ULK Gem-3 2024	4,8%
Handicap 2024	1,0%

Bron : berekeningen van het secretariaat

Van 1996 tot 2022 bedroeg de loonkostenhandicap in de betekenis van de wet 0,4%. Dit betekent dat de ULK's van 1996 tot 2022 sneller zijn gestegen in België dan gemiddeld in de referentielidstaten, met een groeiverschil van 0,4%.

In 2023 zijn de ULK's sterker gestegen in België (8,0%) dan in de referentielidstaten (5,6%). Daardoor is de loonkostenhandicap toegenomen tot 2,7% in 2023.

In 2024 zijn de ULK's minder snel gestegen in België (3,1%) dan in de referentielidstaten (4,8%). De loonkostenhandicap is uiteindelijk gedaald tot 1,0%.

2.3. Herzieningen sinds de laatste publicatie

De laatste cijfers over de loonkostenhandicap werden gepubliceerd in het Technisch verslag 2023. Deze cijfers waren gebaseerd op de nationale rekeningen tot en met 2022 en op projecties voor de jaren 2023 en 2024. Voor de publicatie van dit jaar hebben we observaties uit de nationale rekeningen tot en met 2023. Vanaf 2024 baseren we ons op projecties. We bespreken de verschillen in cijfers tussen het vorige Technisch verslag en nu per periode.

2.3.1. Periode 1996 – 2022

In 2024 hebben alle Europese landen een vijfjaarlijkse revisie van de nationale rekeningen gedaan, zoals wordt aanbevolen door Eurostat. Naast de normale jaarlijkse revisies, die vooral tot veranderingen leiden in de meest recente jaren, brengt deze vijfjaarlijkse oefening historische revisies met zich mee door herberekeningen of herklasseringen die zich laten voelen over de hele reeks. Dit jaar zijn er dat soort van herklasseringen in alle landen, maar de belangrijkste voor de loonkosten is die van de spoorwegen in Duitsland, van private naar

⁷ Om bijvoorbeeld de handicap in 2023 te verkrijgen, passen we de volgende formule toe: $(1+\text{handicap } 2022) \times (1+\text{groei BE } 2023) / (1+\text{groei Gem-3 } 2023) - 1$.

publieke sector. Ook voor zwartwerk zijn er in alle landen revisies geweest, onder andere door betere inschattingen van de omvang van illegaal werk. In Nederland is de impact van de revisie van het zwartwerk het grootst, omdat Nederland bij deze oefening zijn definities en methoden voor de berekening van zwartwerk in lijn heeft gebracht met de rest van de Europese landen. Dat heeft tot het schrappen van voornamelijk gewerkte uren geleid en heeft de uurloonkosten doen toenemen.

De impact op de vier landen is vergelijkbaar, in die zin dat het bij alle vier om een beperkte opwaartse revisie gaat. De loonkosten zijn volgens de gereviseerde rekeningen in alle landen van 1996 tot 2022 sterker gestegen. Het totale effect op de Belgische loonkostenhandicap sinds 1996 is neerwaarts gericht: de loonkostenhandicap sinds 1996 is volgens de gereviseerde nationale rekeningen in 2022 kleiner dan vorig jaar in het Technisch verslag werd berekend (0,4% i.p.v. 0,9%).

Breuk in de reeks van België

De drie referentielidstaten hebben al hun revisies tot minstens 1995 gedaan (tenzij dat niet van toepassing was), maar in België stopt de revisie in 2009. Aangezien onze berekening van de loonkostenhandicap in 1996 begint, is er voor België derhalve een breuk in de reeks.

Er is dus een methodologisch probleem, vermits we een gebroken reeks (die van België) vergelijken met consistente reeksen (die van de referentielidstaten). Om consistentie en vergelijkbare reeksen te verkrijgen, hebben we de vier reeksen op dezelfde manier gecorrigeerd. Meer informatie over de breuk en de correctie kan u vinden in de bijlage.

2.3.2. Periode 2023 – 2024

In het Technisch verslag 2023 baseerden we ons voor zowel 2023 als 2024 op projecties. Vanaf dit jaar schakelen we voor 2023 over op de eerste observaties van de nationale rekeningen; voor 2024 gebruiken we projecties die bijgesteld zijn voor de veranderende context.

Voor 2023 zijn de observaties uit de nationale rekeningen voor zowel België als de referentielidstaten hoger dan de projecties van vorig jaar. Voor de referentielidstaten blijft de stijging beperkt (5,6% i.p.v. 5,3%), maar voor België is de stijging een stuk hoger (8,0% i.p.v. 7,4%). De bepalende factor bij de stijging voor België is een onvoorziene stijging van de werkgeversbijdragen en van de loondrift ten gevolge van een aantal ontslaggolven in 2023. De ontslagvergoedingen en de werkgeversbijdragen die daarop worden betaald drijven de loonkosten omhoog.

Voor 2024 is de projectie voor België redelijk stabiel gebleven (3,1% i.p.v. 3,2%). Bij de referentielidstaten is de stijging groter (4,8% i.p.v. 4,3%). De belangrijkste factor is een stijging in de Duitse projecties als gevolg van de loononderhandelingen.

2.3.3. Effect op de cijfers

De herzieningen tot en met 2024 zijn samengevat in de onderstaande tabel. De revisie in 2022 omvat de volledige revisie van 1996 tot 2022. Voor 2023 en 2024 worden de evoluties van België en van de referentielidstaten apart gegeven, naast de handicap sinds 1996 in dat jaar. In de drie jaren ligt de loonkostenhandicap lager dan in het vorige Technisch verslag werd berekend, maar de trend blijft dezelfde. We begonnen in 2022 met een positieve handicap, die toenam in 2023. In 2024 is er een inhaalbeweging bij de referentielidstaten, maar de loonkostenhandicap in de betekenis van de wet blijft positief en groter in 2024 dan hij was in 2022. De stijging van 2022 tot 2024 is wel kleiner dan een jaar geleden werd verwacht: 0,6% i.p.v. 0,9%. We zullen dus een positieve loonkostenhandicap gebruiken bij de berekening van de correctieterm.

Tabel 2-2: Revisies tot en met 2022 en nieuwe cijfers voor 2023 en 2024

	TV 2023	TV 2024	Vershil
Handicap 2022	0,9%	0,4%	-0,5%
CSH België 2023	7,4%	8,0%	0,6%
CSH Moy-3 2023	5,3%	5,6%	0,2%
Handicap 2023	2,9%	2,7%	-0,2%
CSH België 2024	3,2%	3,1%	-0,1%
CSH Moy-3 2024	4,3%	4,8%	0,5%
Handicap 2024	1,8%	1,0%	-0,8%

Bron : berekeningen van het secretariaat

2.4. Berekening van de maximaal beschikbare marge

2.4.1. Methode voor de berekening van de maximaal beschikbare marge

Voor de berekening van de maximaal beschikbare marge wordt het vooruitzicht inzake de uurloonkostenontwikkeling in de referentielidstaten verminderd met het indexeringsvooruitzicht en met een correctieterm. Die laatste wordt berekend op basis van de loonkostenhandicap (correctiebeginsel van de wet). Er moet ook rekening worden gehouden met het deel van de veiligheidsmarge voor de periode 2023-2024 dat eventueel niet zou zijn gebruikt.

Van het cijfer dat wordt verkregen door het indexeringsvooruitzicht en de correctieterm af te trekken van de vooruitzichten inzake de loonkostenontwikkeling in de referentielidstaten, trekt het secretariaat, zoals de wet bepaalt, een veiligheidsmarge af die een vierde van dat cijfer bedraagt (minstens 0,5%), en verkrijgt het aldus uiteindelijk de maximaal beschikbare marge. Dit is het preventieve mechanisme van de wet.

2.4.2. De correctieterm

De correctieterm bestaat uit de loonkostenhandicap in 2024 en de eventuele ongebruikte veiligheidsmarge die wordt teruggegeven. De loonkostenhandicap in 2024 is hierboven berekend en bedraagt 1,0%. Om te bepalen of de veiligheidsmarge gebruikt is, berekenen we de in de wet bedoelde voorspellingsfout.

Gebruik van de veiligheidsmarge

We maken een vergelijking tussen de vooruitzichten die in aanmerking werden genomen voor de berekening van de maximaal beschikbare marge van de periode 2023-2024 (en die werd gepubliceerd in het Technisch verslag 2022) en de gegevens die werden gebruikt voor de berekening van de loonkostenhandicap hierboven.

Voor de berekening van de maximaal beschikbare marge 2023-2024 bedroeg het vooruitzicht m.b.t. de uurloonkostenontwikkeling in de drie referentielidstaten 9,8%, terwijl het indexeringsvooruitzicht in België 12,7% bedroeg. Op basis van de gegevens die dit jaar worden gebruikt, zouden de uurloonkosten in de drie referentielidstaten gemiddeld met 10,7% zijn gestegen, en zou de indexering op 11,0% zijn uitgekomen.

In totaal werd in 2022 dus een te hoge indexering verwacht, bovenop het feit dat ook een te kleine stijging van de loonkosten in de referentielidstaten in het vooruitzicht werd gesteld. De totale voorspellingsfout is dus negatief, wat betekent dat de veiligheidsmarge van 0,5% niet werd gebruikt en moet worden teruggegeven bij de berekening van de maximaal beschikbare marge voor 2025-2026.

Tabel 2-3: Berekening van de door de wet bedoelde voorspellingsfout

		2023 - 2024
a=b-c	Voorspellingsfout m.b.t. ontwikkeling van de ULK's voor Gem-3	-0,9%
b	Vooruitzicht TV 2022	9,8%
c	Vooruitzicht TV 2024	10,7%
d=e-f	Voorspellingsfout m.b.t. indexering in België	1,7%
e	Vooruitzicht TV 2022	12,7%
f	Vooruitzicht TV 2024	11,0%
g=a-d	Door de wet beoogde voorspellingsfout	-2,6%

Bron: berekeningen van het secretariaat

Berekening van de correctieterm

Nu we de loonkostenhandicap voor 2024 hebben berekend en hebben bepaald dat de veiligheidsmarge volledig moet worden teruggegeven, kunnen we de correctieterm voor 2025-2026 berekenen. Die bedraagt 0,5%.

Tabel 2-4: Berekening van de correctieterm

Loonkostenhandicap in 2024	1,0%
Niet gebruikte deel van de veiligheidsmarge van het vorig IPA	0,5%
Correctieterm voor het volgende IPA	0,5%

Bron: berekeningen van het secretariaat

2.4.3. De maximaal beschikbare marge

Voor de loonkostenprojectie van Duitsland gebruiken we de Joint Economic Forecast, voor Nederland de OESO en voor Frankrijk het gemiddelde van de OESO en de Banque de France. Voor de indexeringsverwachting van België gebruiken we enkel het Federaal Planbureau. De selectie van gebruikte bronnen wordt verder toegelicht in [bijlage 1](#). Het gemiddelde voor de referentielidstaten bedraagt 6,4%. De verwachte indexering in België bedraagt 5,5%. Na aftrek van de correctieterm (0,5%) en de nieuwe veiligheidsmarge⁸ (0,5%) is de maximaal beschikbare marge voor 2025-2026 0,0%.

Tabel 2-5: Berekening van de maximaal beschikbare marge

	2025-2026
Groeivoorzichten van de ULK in de referentielanden	6,4%
Indexeringsvoorzichten in België	5,5%
Correctieterm	0,5%
Veiligheidsmarge	0,5%
Maximaal beschikbare marge	0,0%

Bron: berekeningen van het secretariaat

⁸ De berekenwijze voor de veiligheidsmarge wordt beschreven in de tweede paragraaf van punt 2.3.1. Als we de formule invullen, krijgen we $(6,4 - 5,5 - 0,5)/4 = 0,1\%$. Het wettelijke minimum van 0,5% wordt dus toegepast.

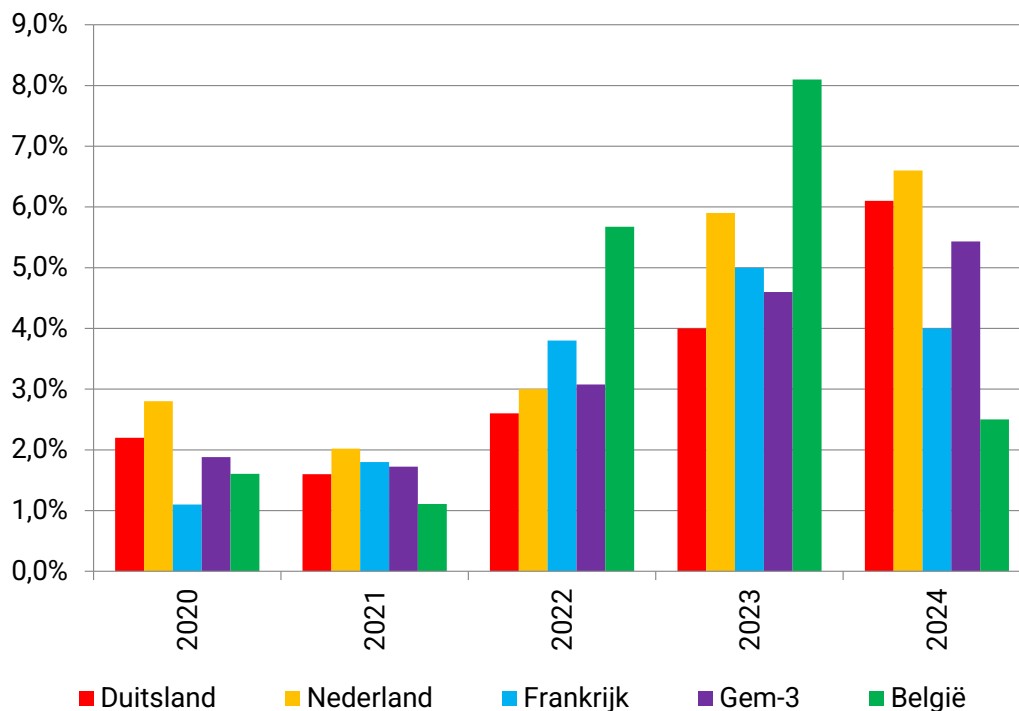
3. Evolutie van de lonen in België en in de referentielidstaten

In 2022 is een loonkostenhandicap ontstaan

In 2022 gingen de loonkosten in de vier landen heel wat sneller omhoog, maar in hogere mate in België dan in de drie referentielidstaten (Grafiek 3-1), wat heeft bijgedragen tot de vorming van een loonkostenhandicap in de betekenis van de wet van 1996⁹. De handicap, die in 2019 nog -0,8% bedroeg¹⁰, liep op tot 0,4% in 2022.

⁹ Zie de bijlagen voor de methodologie van de raming van de loonkostenhandicap.

¹⁰ De maatregelen inzake tijdelijke werkloosheid die tijdens de gezondheidscrisis werden genomen, veroorzaakten statistische effecten die de uurloonkosten in 2020, 2021 en 2022 sterk hebben doen schommelen. Bijgevolg weerspiegelen de jaarlijkse groeipercentages tijdens die periode niet de ontwikkeling van de onderhandelde lonen. Over de periode in haar geheel worden de opwaartse vertekeningen (die het groeipercentage in 2020 beïnvloeden) echter gecompenseerd door de neerwaartse (die 2021 en 2022 beïnvloeden). Het totale groeipercentage over de hele periode 2020-2022 weerspiegelt dus wel degelijk de ontwikkeling van de onderhandelde lonen in de beschouwde periode. Om die reden nemen we 2019 als beginjaar voor de vergelijking tussen België en de referentielidstaten.

Grafiek 3-1: Ontwikkeling van de nominale cao-lonen in de periode 2019-2024¹¹

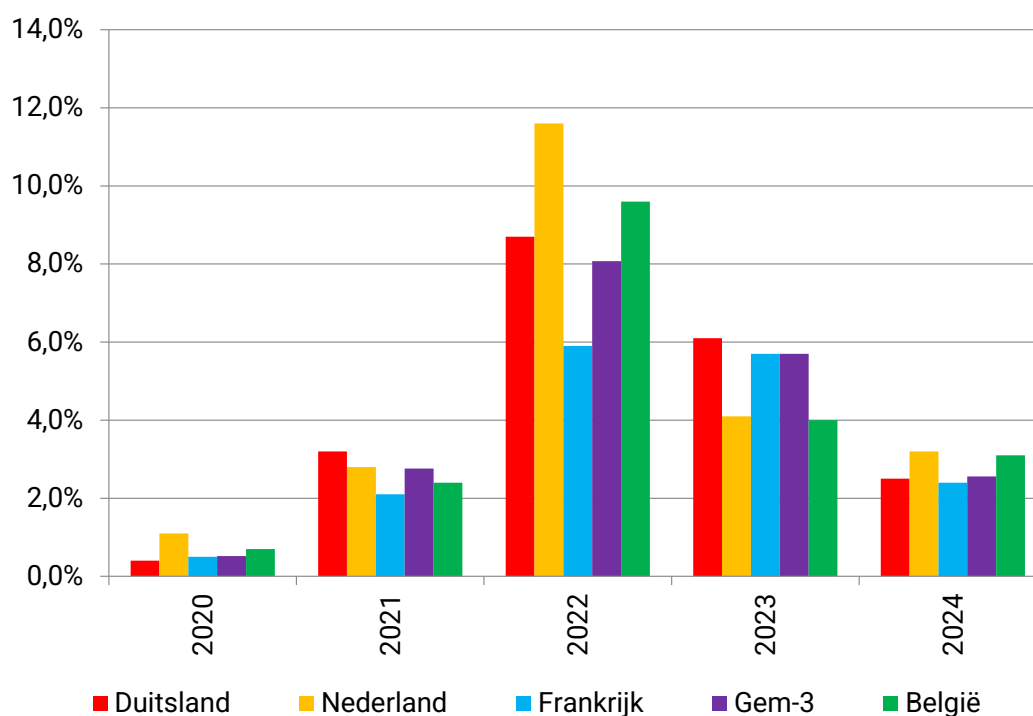
Noten: cao-lonen in België (indexering + reële cao-verhogingen excl. akkoorden gezondheidszorg), in Duitsland (incl. premies) en in Nederland, en gemiddeld loon per capita gecorrigeerd voor de gedeeltelijke werkloosheid in Frankrijk¹². Voor Duitsland is het indexcijfer van de cao-lonen voor 2024 met name het resultaat van collectieve overeenkomsten met terugwerkende kracht in de detail- en groothandel (cf. hoofdstuk 5).

Bronnen: Bundesbank, DNB, BDF, NBB (berekeningen van het secretariaat)

De vorming van de loonkostenhandicap (in de betekenis van de wet) in 2022 is het resultaat van de combinatie van twee factoren. Ten eerste was de inflatie hoger in België dan in Frankrijk en in Duitsland (Grafiek 3-2) (zie hoofdstuk 4 voor meer details over de ontwikkeling van de inflatie).

¹¹ De structureffecten die werden veroorzaakt door de tijdens de pandemie genomen maatregelen inzake tijdelijke werkloosheid vertekenen de opwaartse ontwikkeling van de ULK's in 2020 en de neerwaartse evolutie in 2021 en 2022. Bovendien publiceert, behalve de NBB en het FPB, geen enkele andere instelling een vooruitzicht van de ontwikkeling van de ULK's in de privésector voor de jaren 2023 en 2024. De centrale banken van de referentielidstaten verstrekken deze gegevens aan het secretariaat van de CRB om de loonkostenhandicap in de betekenis van de wet van 1996 te berekenen, maar deze zijn niet als dusdanig communiceerbaar. Om de loonontwikkeling jaar per jaar en land per land over de periode 2019-2024 te analyseren, wordt voor Frankrijk bijgevolg gebruik gemaakt van de ontwikkeling van het gemiddelde loon per capita, gecorrigeerd voor de effecten van de gedeeltelijke werkloosheid (bron: BDF), en voor België, Duitsland en Nederland van de ontwikkeling van de cao-lonen (bronnen: NBB, Bundesbank en DNB). De gegevens over de cao-lonen zijn immers niet beïnvloed door de structureffecten als gevolg van de maatregelen inzake tijdelijke werkloosheid tijdens de pandemie.

¹² In tegenstelling tot de ontwikkeling van de uurloonkosten houdt de ontwikkeling van de cao-lonen geen rekening met de loondrift (loonstijgingen buiten de collectieve overeenkomsten en structureffecten), noch met de schommeling van de impliciete werkgeversbijdragevoeten.

Grafiek 3-2: Inflatie over de periode 2019-2024

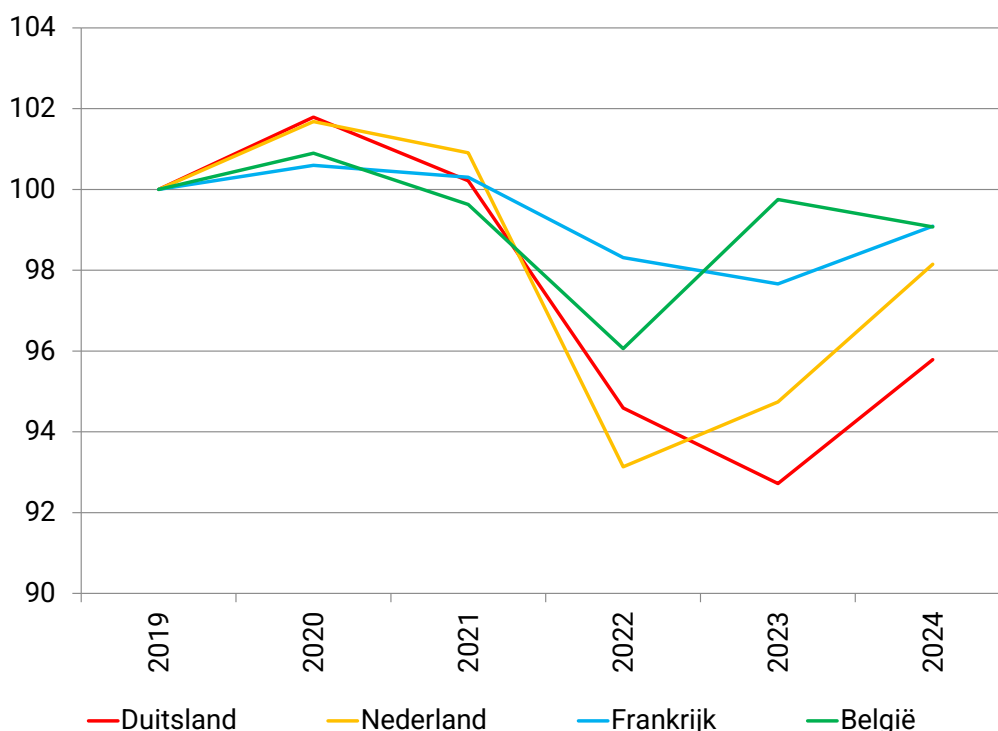
Noten: België: nationale index van de consumptieprijzen; Duitsland, Nederland, Frankrijk: geharmoniseerde index van de consumptieprijzen.

Bronnen: Bundesbank, DNB, BDF, NBB

Ten tweede verliep de aanpassing van de lonen aan de inflatie in België sneller dan in Nederland en in Duitsland. Dit wordt geïllustreerd in Grafiek 3-3, die de ontwikkeling van de reële (d.w.z. voor de inflatie gecorrigeerde) lonen over de periode 2019-2024 weergeeft. De vier landen lieten in 2022 een reëel loonverlies optekenen doordat de lonen minder stegen dan de inflatie. Het reële loonverlies was minder groot in België dan in Nederland en Duitsland, wat aangeeft dat de aanpassing van de lonen aan de inflatie in België sneller verliep wegens de automatische loonindexering.

Het lage reële loonverlies in Frankrijk is dan weer hoofdzakelijk het gevolg van een lagere inflatie dan in de andere drie landen, maar ook van een snellere aanpassing van de lonen aan de inflatie dan in Duitsland en Nederland. Dit komt omdat het SMIC (het minimumloon in Frankrijk) automatisch wordt geïndexeerd en de ontwikkeling van de andere loonschalen van de collectieve overeenkomsten waarover jaarlijks opnieuw wordt onderhandeld sterk bepaalt. In Duitsland en Nederland wordt het minimumloon niet automatisch geïndexeerd, maar er bestaan wel andere mechanismen, die het mogelijk hebben gemaakt om de minimumlonen de voorbije jaren meermaals te verhogen. In beide landen werken verhogingen van de minimumlonen ook minder automatisch door in de cao-lonen (zie hoofdstuk 5 voor meer details over de loonvorming).

Grafiek 3-3: Ontwikkeling van de reële cao-lonen in België en in de referentielidstaten tijdens de periode 2019-2024

Noten: Cao-lonen in België (indexering + reële cao-verhogingen excl. akkoorden gezondheidszorg), in Duitsland (incl. premies) en in Nederland, en gemiddeld loon per capita gecorrigeerd voor de gedeeltelijke werkloosheid in Frankrijk; de loonontwikkeling is gecorrigeerd voor de ontwikkeling van de nationale index van de consumptieprijzen voor België en voor de geharmoniseerde index van de consumptieprijzen voor Duitsland, Nederland en Frankrijk. Voor Duitsland is het indexcijfer van de cao-lonen voor 2024 met name te verklaren door het sluiten van collectieve overeenkomsten met terugwerkende kracht in de detail- en groothandel (cf. hoofdstuk 5).

Bronnen: Bundesbank, DNB, BDF, NBB (berekeningen van het secretariaat)

In 2024 is de loonkostenhandicap kleiner geworden

In 2023 is de inflatie sneller gedaald in België dan in de referentielidstaten (Grafiek 3-2). Hoewel de marge voor de loonstijgingen bovenop de automatische loonindexering en de baremieke verhogingen door de regering op 0 werd vastgelegd, is de loonkostenhandicap in de betekenis van de wet van 1996 evenwel blijven toenemen, tot 2,7%.

Deze ontwikkeling kan hoofdzakelijk worden verklaard door het feit dat een groot deel van de werknemers een loonindexering kreeg in januari 2023 op basis van de inflatie van 2022. Bovendien kenden de ondernemingen die in 2022 goede resultaten hadden geboekt koopkrachtpremies toe aan hun werknemers (zie hoofdstuk 5). In globlo lagen de reële lonen in 2023 weer ongeveer op hun peil van 2019.

Volgens de vooruitzichten zouden de lonen in 2024 trager zijn gestegen in België als gevolg van de vertraging van de inflatie in 2023 en 2024 en van het feit dat de werknemers minder premies kregen (de koopkrachtpremies werden uitsluitend in 2023 toegekend). Het feit dat de vertraging van de inflatie, die al in 2023 werd waargenomen, enkel een impact had op de groei

van de lonen in 2024, wordt verklaard door het vertragende effect van de indexering¹³. De groei van de lonen zou hoog blijven in de drie referentielidstaten (Grafiek 3-1), waar de aanpassing van de lonen aan de inflatie aanhoudt. Dit zou resulteren in een daling van de loonkostenhandicap (in de betekenis van de wet), die in 2024 1,0% zou bedragen.

In de periode 2025-2026 zou de stijging van de uurloonkosten in de referentielidstaten groter zijn dan de indexering in België.

Volgens de vooruitzichten zou de gemiddelde stijging van de uurloonkosten in de drie referentielidstaten 1 procentpunt groter zijn dan de verwachte indexering in België voor 2025-2026 (Tabel 2-5). Dit verschil zou net overeenstemmen met de loonkostenhandicap (in de betekenis van de wet) van 2024 (Tabel 2-1).

Dit verschil is niet toe te schrijven aan een hogere inflatieverwachting in de referentielidstaten, maar aan een verwachte loonstijging boven de inflatie in die landen. In de periode 2024-2026¹⁴ zou de inflatie immers hoger zijn in België (7,4% voor de NICP¹⁵ volgens een raming van het FPB in februari 2025) dan gemiddeld in de drie referentielidstaten (6,5% volgens de HICP-vooruitzichten van de prognose-instituten die als bronnen voor de berekening van de maximaal beschikbare marge werden genomen¹⁶).

Gemiddeld in de drie referentielidstaten zouden de reële uurloonkosten in 2025 hun niveau van 2019 overschrijden. In België hebben de reële uurloonkosten hun niveau van 2019 in 2023 overschreden (Grafiek 3-4).

In de periode 2020-2026 zouden de reële uurloonkosten met 2,2% stijgen in België (als men alleen rekening houdt met de indexering voor 2025-2026) en met gemiddeld 1,8% in de drie referentielidstaten, wat een verschil is van 0,4 procentpunt (Grafiek 3-4). In dezelfde periode zou de inflatie 0,5 procentpunt hoger liggen in België. De som van beide verschillen stemt, op de afrondingen na, overeen met de negatieve loonkostenhandicap (in de betekenis van de wet) van 0,8% in 2019¹⁷.

¹³ Zie hoofdstuk 5 voor meer details over de die het vertragings-effect van de indexering verklaren.

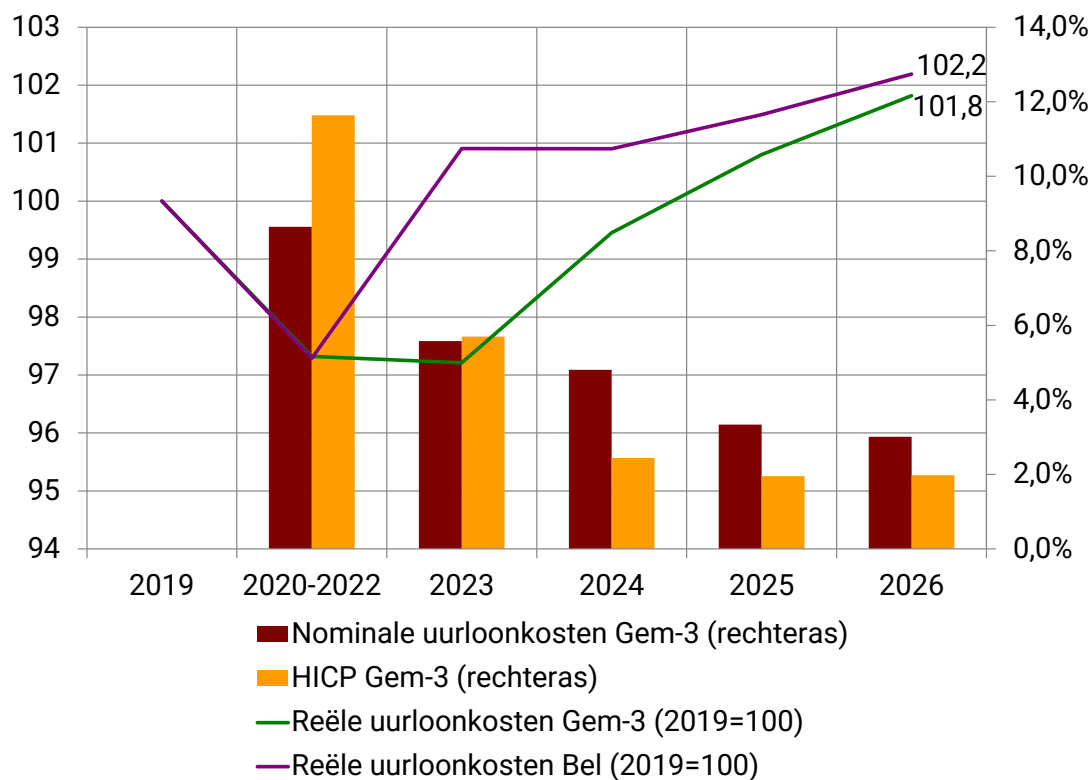
¹⁴ De inflatie van 2024 is hier opgenomen in de vergelijking in het licht van de termijn opdat de inflatie in aanmerking wordt genomen in de loonontwikkeling (zowel in België, omdat ze een impact heeft op de indexeringsverwachting van 2025 door het vertragings-effect van de indexering, als in de referentielidstaten, omdat ze een impact heeft op het vooruitzicht van de onderhandelde lonen).

¹⁵ De indexering is gebaseerd op de gezondheidsindex die voortvloeit uit de NICP. Deze evolueert anders dan de HICP (zie voetnoot 2 voor meer uitleg).

¹⁶ Zie bijlage 1.

¹⁷ Anders gezegd stegen de uurloonkosten in de periode 1996-2019 0,8 procentpunt minder in België dan in de referentielidstaten.

Grafiek 3-4: Jaarlijkse groei van de nominale uurloonkosten en van de HICP gemiddeld in de drie referentielidstaten, en reële ontwikkeling tegenover 2019 in België en in de referentielidstaten

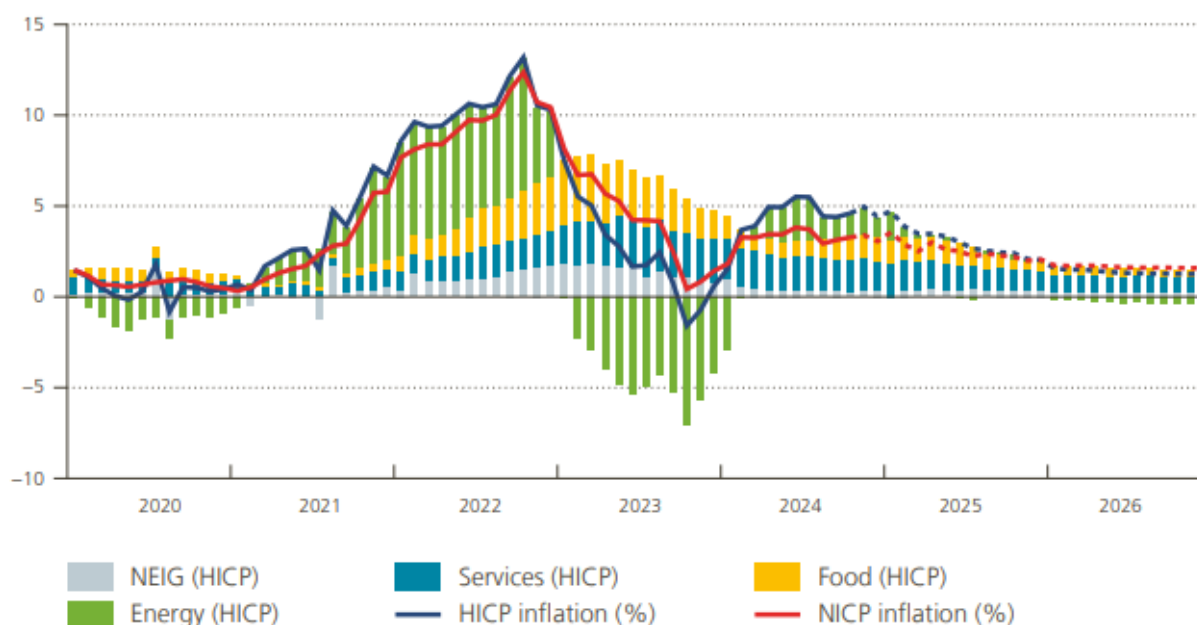
Bron: berekeningen van het secretariaat

4. Ontwikkeling van de inflatie in België en in de referentielidstaten

De stijging van de gasprijs op de Europese groothandelsmarkten in 2021-2022 heeft in België een hogere inflatie teweeggebracht dan in de referentielidstaten.

Vanaf het midden van het jaar 2021 begon in de meeste landen in de wereld een inflatoire periode waarvan de omvang sinds de jaren 1970 niet meer was waargenomen. In een eerste fase heeft voornamelijk de energiecomponent de inflatie naar boven gestuwd (Grafiek 4-1).

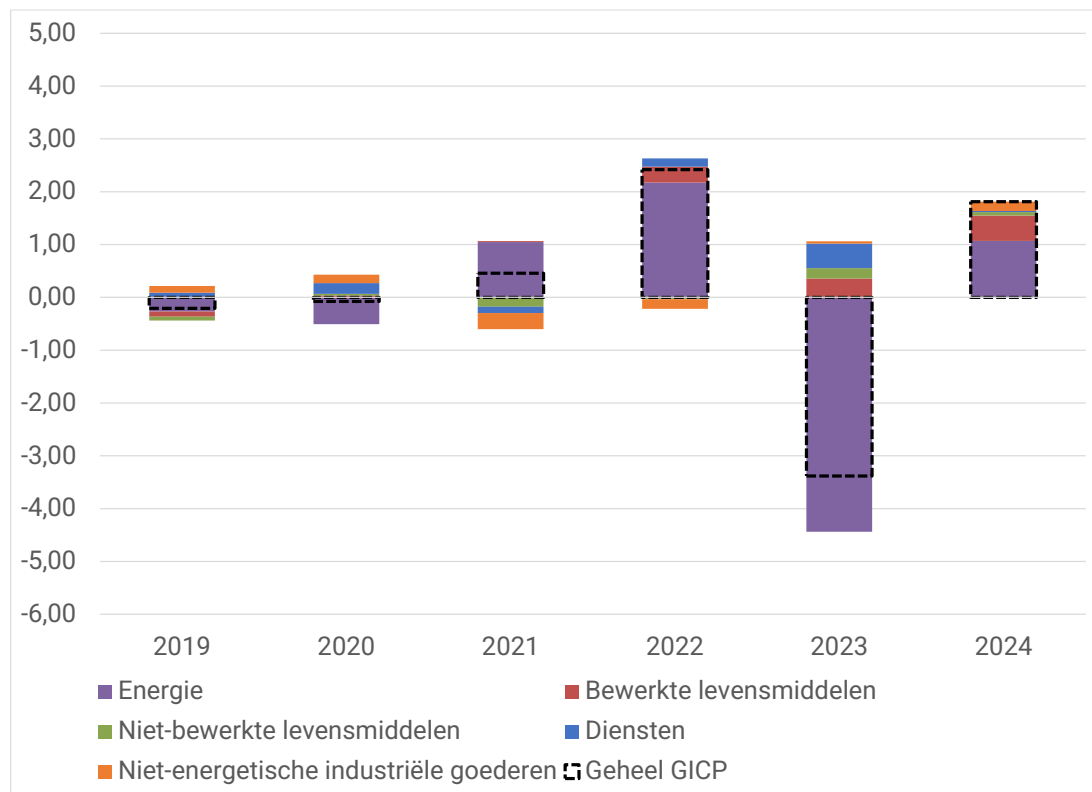
Grafiek 4-1: Inflatie en aandelen erin in België

Bron: NBB

Net als in de meeste Europese landen was deze energie-inflatie in België gekoppeld aan de stijging van de gasprijs op de Europese groothandelsmarkten, die een impact had op de gas- en elektriciteitsfactuur van de huishoudens. De energieprijzen stegen sterker dan in Duitsland en Frankrijk, maar minder sterk dan in Nederland¹⁸, wat de hogere inflatie verklaart (Grafiek 4-2)¹⁹.

Grafiek 4-2: Aandelen in het inflatieverschil tussen België en het gemiddelde van de drie referentielidstaten

Bron: Prijzenobservatorium

¹⁸ De sterke stijging van de energieprijzen in Nederland weerspiegelt de ontwikkeling van de energiefactuur van de huishoudens niet correct. Overeenkomstig de Eurostat-regelgeving, hield de prijsindex in Nederland immers rekening met de prijzen van de contracten die in de loop van de maand waren vernieuwd en niet met de prijzen die huishoudens daadwerkelijk betaalden op basis van hun lopende contract. Welnu, in Nederland zijn er in verhouding meer contracten met vaste prijzen dan in België en ze hebben een langere looptijd. Dit impliceert dat de energieprijzen op basis van de lopende contracten minder snel zijn gestegen dan de prijzen die in aanmerking worden genomen in de prijsindex op basis van de nieuwe contracten. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) is uitgegaan van een tijdsverschil van drie maanden. Deze situatie is in Nederland sinds juni 2023 veranderd, want het CBS past een nieuwe methodologie toe om beter rekening te houden met de prijzen die daadwerkelijk door de consumenten worden betaald en die vaak verschillen van de prijzen van de nieuwe contracten.

¹⁹ Voor de verklarende factoren, zie [CRB 2023-2450, Oorzaken en gevolgen van de algemene mondiale inflatie \(Verslag Werkgelegenheid-Concurrentievermogen 2023\)](#).

De daling van de gasprijs op de Europese groothandelsmarkten in 2023 heeft in België dan weer een lagere inflatie teweeggebracht dan in de referentielidstaten

Vanaf het najaar van 2022 is de prijs van aardgas op de groothandelsmarkten beginnen te dalen. Dit heeft in België een veel snellere vermindering van de componenten gas en elektriciteit teweeggebracht dan in Duitsland en Frankrijk, wat kan worden verklaard door dezelfde factoren die daarvoor speelden voor de sterkere stijging ervan. Terzelfder tijd is ook de oliekoers gedaald in 2023, wat heeft geleid tot een kleiner aandeel van de component brandstof in de inflatie.

Een sterkere stijging van de prijzen van voedingsmiddelen, niet-energetische industriële consumptiegoederen en diensten in België dan in de referentielidstaten in 2023

Terwijl de energieprijzen daalden, stegen de prijzen van voedingsmiddelen, niet-energetische industriële consumptiegoederen en diensten aanzienlijk in 2023, wat de daling van de inflatie heeft afgeremd (Grafiek 4-1). Deze prijsstijgingen waren sterker in België dan in de referentielidstaten (Grafiek 4-2).

De snellere prijsstijgingen voor voedingsmiddelen en niet-energetische industriële consumptiegoederen resulteren uit de doorberekening van de kostenstijgingen vanaf het begin van het economisch herstel na COVID in de hele waardeketen (van de productie van grondstoffen tot het eindverbruik)²⁰.

De inflatie in de dienstensector is hoofdzakelijk te wijten aan de stijging van de prijzen in restaurants en cafés, van de reële huurprijzen van woningen en van de tarieven van ziekenhuisdiensten (Prijzenobservatorium, 2024).

In 2024 lag de inflatie hoger in België dan in de referentielidstaten, hoofdzakelijk als gevolg van het aflopen van de energiemaatregelen en de verhoging van de accijnzen op tabak

In 2024 bedroeg de inflatie 4,3%, wat bijna 2 procentpunten meer is dan gemiddeld in de referentielidstaten (2,5%).

Dit verschil met de referentielidstaten is enerzijds te verklaren door het feit dat de energieprijzen hoger lagen dan in 2023 door het aflopen van het basisforfait voor elektriciteit en gas (vermindering van de elektriciteitsfactuur met 61 euro en van de gasfactuur met 135 euro). Anders zouden de energieprijzen met 5,2% zijn gedaald in plaats van met 9,7% te zijn gestegen. Bovendien hadden accijnswijzigingen voor gas en elektriciteit een opwaarts effect op de energieprijzen. Bij ongewijzigde taksen zouden de energieprijzen met 1,8% en niet met 9,7% zijn gestegen²¹. In de referentielidstaten daalden de energieprijzen daarentegen met gemiddeld 0,9% (Prijzenobservatorium, 2025).

²⁰ Voor een diepgaandere analyse, zie [CRB 2023-2450, Oorzaken en gevolgen van de algemene mondiale inflatie \(Verslag Werkgelegenheid-Concurrentievermogen 2023\)](#).

²¹ In globo zou de HICP bij ongewijzigde taksen in België met 2,8% zijn gestegen in 2024.

Anderzijds is het zo dat de inflatie van de voedingsmiddelen weliswaar daalde van 12,7% in 2023 tot 5,0% in 2024, maar niettemin hoog bleef in vergelijking met het gemiddelde van de referentielidstaten (2,8%). Dit was vooral te wijten aan de verhoging van de accijnzen op tabak in januari (die evenwel geen impact had op de gezondheidsindex, waarin tabaksproducten niet zijn inbegrepen). Bij ongewijzigde taksen zou de inflatie van de voedingsmiddelen immers 1,7% hebben bedragen in 2024 (Prijzenobservatorium, 2025).

De prijzen van diensten en van niet-energetische industriële consumptiegoederen, van hun kant, stegen trager in 2024, maar toch meer dan gemiddeld in de referentielidstaten (Grafiek 4-2) (Prijzenobservatorium, 2025).

In vergelijking met de referentielidstaten zou de inflatie in België hoger liggen in 2025 en lager in 2026

Tijdens de prognoseperiode zou de inflatie in 2025 hoger en in 2026 lager liggen dan gemiddeld in de drie referentielidstaten.

Voor 2025 is dit deels toe te schrijven aan de beslissing van de Vlaamse regering om de prijs van de dienstencheques te verhogen. Ook qua openbaar vervoer en telecommunicatie worden prijsstijgingen verwacht (NBB, 2024b). Deze prijsverhogingen zijn indexeringen op basis van de inflatie van het jaar voordien.

Tabel 4-1: Inflatievooruitzichten (HICP) in België en in de referentielidstaten voor 2025 en 2026

	2025	2026
Duitsland	2,4	2,1
Nederland	3,2	2,8
Frankrijk	1,6	1,7
Gem-3	2,2	2,1
België	2,9	1,3

Bronnen: Centrale banken

5. Loonvorming in België en in de referentielidstaten

De wereldwijde inflatoire periode sinds 2021 heeft gevolgen gehad voor de loonontwikkeling in België en in de referentielidstaten Duitsland, Frankrijk en Nederland. Door de uiteenlopende loonvormingsmechanismen in de vier landen, verschilt de snelheid waarmee de lonen worden aangepast aan de inflatie tussen en binnen de landen. De reële lonen daalden in 2022 - en zelfs in 2023 in sommige gevallen - waarna geleidelijk een inhaalbeweging werd ingezet. In 2024 lagen de reële lonen in geen enkel van de bestudeerde landen weer op hun peil van voor COVID. Dit hoofdstuk buigt zich meer in detail over de loonvorming in de recente periode.

In België: aanpassing van de lonen aan de inflatie via de automatische loonindexering

In België heeft voornamelijk de automatische loonindexering bijgedragen aan de stijging van de uurloonkosten tijdens de geanalyseerde periode (Tabel 5-1). Ter uitvoering van de wet van 1996 heeft de regering de maximale marge voor loonsverhogingen exclusief indexering vastgelegd op 0,4% in 2021-2022 en op 0,0% in 2023-2024.

Ondanks de maximale marge van 0,0% stegen de cao-lonen lichtjes in 2023 (0,1%) door de aanpassing van de laagste loonschalen als gevolg van de verhoging van het GGMMI (cf. infra).

Het effect van de werkgeversbijdragen van 0,6% in 2024 is te verklaren door het wegvallen van de maatregel ter verlaging van de werkgeversbijdragen in 2023.

Tabel 5-1: Uitsplitsing van de stijging van de uurloonkosten in de privésector in België

	2020-2022	2023	2024
Uurloonkosten	9,7%	8,0%	3,2%
Indexering	7,7%	8,0%	2,5%
Cao-stijgingen	0,9%	0,1%	0,0%
Loondrift	1,3%	0,2%	0,1%
Effect van de werkgeversbijdragen	-0,3%	-0,2%	0,6%

Bron: NBB, berekeningen van het secretariaat

Het mechanisme van automatische loonindexering heeft tot doel het reële loon van de Belgische werknemers op peil te houden in geval van inflatie. Hoewel de automatische indexering voor alle loontrekkers is gebaseerd op de ontwikkeling van de afgevlakte gezondheidsindex²², verschillen de toepassingsmodaliteiten van dat indexeringsmechanisme naargelang de sector. Een deel van de werknemers krijgt telkens een loonindexering wanneer een bepaalde drempel (de spilindex²³) werd overschreden.

²² Dit is de index van de consumptieprijzen exclusief alcoholische dranken, tabak, diesel en benzine. De index wordt "afgevlakt" genoemd omdat, in plaats van de waarde van de index voor een bepaalde maand te bekijken, het gemiddelde van de laatste vier maanden in aanmerking wordt genomen. Dit veroorzaakt een zeker tijdsverschil tussen de ontwikkeling van de consumptieprijzen en het moment van de automatische indexering.

²³ Een spilindex is een drempel die de vorige drempel met een vooraf bepaald percentage overschrijdt; dat percentage kan van het ene tot het andere paritair comité verschillen. Wanneer de index die in het paritair comité als referentie dient de spilindex overschrijdt, worden de lonen met dat percentage verhoogd.

In de privésector betreft de indexering op basis van een spilindex ongeveer de helft van de werknemers (Tabel 5-2). Andere werknemers van de privésector krijgen een indexering op een vaste datum, en in de meeste gevallen is dit eenmaal per jaar (het vaakst in januari). Die laatste categorie betreft 40% van de werknemers in de privésector.

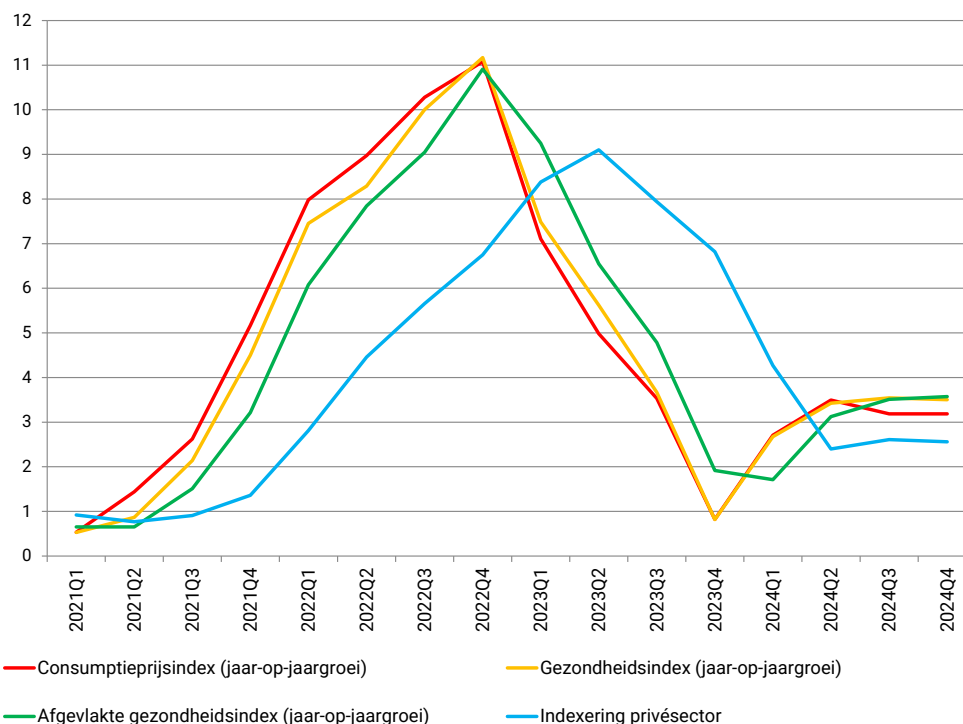
Tabel 5-2: Aandeel van de verschillende indexeringsmechanismen in de privésector

Indexatiemechanisme	% van werknemers ¹	Aantal werknemers ¹
Spilindex	48,2	1 462 279
Periodieke indexering		
Jaarlijks	40,3	1 222 182
<i>Waarvan: in januari</i>	33,3	1 000 030
Halfjaarlijks	2,5	74 301
Viermaandelijks	0,3	8 603
Driemaandelijks	5,6	169 904
Tweemaandelijks	1,6	47 210
Maandelijks	0,6	19 327

¹ Werknemers in de privésector die onder de paritaire comités vallen, situatie in het eerste kwartaal van 2022

Bron: NBB, 2024a (p.103)

In tegenstelling met zij die een frequente of aan de spilindex gekoppelde loonindexering krijgen, leden deze werknemers in 2022 - weliswaar tijdelijk - meer koopkrachtverlies. Door de daling van de inflatie kregen ze in 2023 wel een loonindexering die hoger was dan de inflatie (Grafiek 5-1). Over de hele periode volgt de indexering van de lonen dus de ontwikkeling van de gezondheidsindex, maar met vertraging.

Grafiek 5-1: Tijdsverloop tussen de index van de consumptieprijzen en de indexering

Bron: FPB

De rol van het SMIC in Frankrijk

In Frankrijk is een gedeeltelijke vorm van automatische loonindexering van toepassing via de indexering van het SMIC (salaire minimum interprofessionnel de croissance - interprofessioneel minimumgroeiloon). Het SMIC wordt immers op nationaal niveau vastgelegd door de regering, volgens een indexeringsregel op basis van de inflatie en van de groei van de vroegere reële lonen²⁴.

De inflatie die sinds 2021 wordt waargenomen, heeft dus geleid tot een aantal herwaarderingen van het SMIC, waarvan het bruto-uurbedrag eind 2024²⁵ 11,88 euro bedroeg. Deze frequente herwaarderingen van het SMIC zijn geleidelijk uitgevloeid naar de minimumniveaus die in 2022 in de bedrijfstakken werden vastgelegd. Over deze minima wordt elk jaar onderhandeld, maar ze kunnen ook worden gherwaardeerd wanneer ze onder het SMIC zakken. Aangezien de ondernemingen de minima in de bedrijfstakken als norm gebruiken om de lonen te bepalen, werken de verhogingen van het SMIC uiteindelijk door in de hogere lonen.

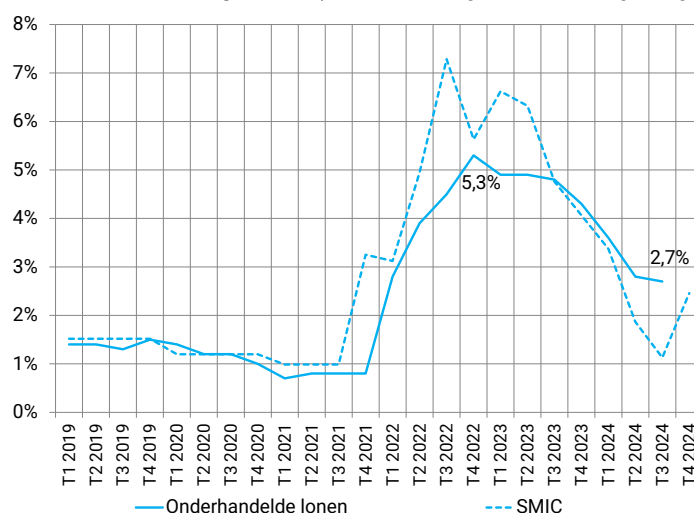
²⁴ Elk jaar wordt het SMIC op 1 januari automatisch gherwaardeerd ten belope van de inflatie sinds de vorige herwaardering en van de helft van de koopkrachtwinst van het uurloon van arbeiders en bedienden. Bovendien wordt het SMIC, zodra de inflatie sinds de vorige herwaardering meer dan 2% bedraagt, de daaropvolgende maand ten belope van die inflatie verhoogd (Baudry et al., 2023).

²⁵ In januari 2020 bedroeg het 10,15 euro. Het SMIC steeg dus met 17% in vijf jaar tijd.

Zoals de minimumlonen die binnen de bedrijfstakken worden vastgelegd (en die met name een belangrijke rol spelen voor de kleinere ondernemingen), kunnen ook binnen de ondernemingen (meer bepaald in de grote bedrijven) collectieve overeenkomsten over de effectieve lonen worden gesloten²⁶. Deze overeenkomsten dragen bij aan de stijging van de onderhandelde lonen. De onderhandelde loonsverhogingen zijn niet noodzakelijk eenvormig: een kwart van de overeenkomsten van 2023 vermeldt sterkere verhogingen voor de werknemers met een relatief lager loon²⁷.

De uitvloeijing van de herwaarderingen van het SMIC naar de minimumlonen heeft eind 2022 tot een forse versnelling van de onderhandelde loonsverhogingen geleid. De loonstijgingen zijn beginnen te vertragen in de tweede helft van 2023, zoals blijkt uit de door de Banque de France gepubliceerde indicator van de onderhandelde lonen (Grafiek 5-2). Net als in België heeft de daling van de inflatie dus geleid tot een vertraging van de groeidynamiek van de onderhandelde lonen in Frankrijk.

Grafiek 5-2: Indicator van de onderhandelde lonen (op basis van de loonroosters in de bedrijfstakken, dus zonder premies)²⁸ in Frankrijk en SMIC - jaarlijkse groei

Bronnen: Banque de France²⁹ en Ministère du Travail, du Plein emploi et de l'Insertion

²⁶ De lonen zijn een van de thema's van de verplichte jaarlijkse onderhandelingen ('*négociation annuelle obligatoire*' - NAO) in de ondernemingen die over een vakbondsvertegenwoordiging beschikken.

²⁷ Deze overeenkomsten voorzien in een gemiddelde verhoging van 4,9% voor de relatief lagerbetaalde werknemers in het bedrijf, tegenover 3,6% voor de relatief hogerbetaalde werknemers (Baudry et al., 2023, p. 9).

²⁸ De (driemaandelijke) indicator van de onderhandelde lonen maakt het mogelijk de evolutie van de onderhandelde lonen in de collectieve bedrijfstakovereenkomsten, die van toepassing zijn op een grote meerderheid van de loontrekkers in de privésector, te volgen. Hij stemt overeen met de gemiddelde jaarstijging die wordt berekend op basis van de loonroosters die elk jaar in meer dan 350 bedrijfstakken worden gedefinieerd (bron: <https://www.banque-france.fr/statistiques/inflation/dynamique-des-salaires-negocies>).

²⁹ <https://webstat.banque-france.fr/fr/themes/inflation/salaires-negocies/>

Voorts bevatten talrijke in de ondernemingen gesloten loonovereenkomsten de betaling van een (niet-recurrente) waardedelingspremie (prime de partage de la valeur) van gemiddeld ongeveer 900 euro. Deze regeling, die op 1 juli 2022 werd ingevoerd, maakt het de ondernemingen mogelijk om hun werknemers een jaarlijkse premie van maximum 3000 euro te betalen die is vrijgesteld van socialezekerheids- en andere sociale bijdragen. Dit heeft tot een bijkomende stijging van de lonen geleid in 2023 (Baudry et al., 2023). Een fiscale maatregel die op 1 januari 2024 in werking is getreden, heeft die premies evenwel minder voordelig gemaakt³⁰ en sindsdien worden ze minder toegekend (Banque de France, 2024).

Samengevat heeft Frankrijk een lagere inflatie dan in Duitsland, België en Nederland (wegens het tariefschild) gecombineerd met een vrij snelle aanpassing van de lonen aan de inflatie, doordat de loonontwikkeling binnen de bedrijfstakken wordt beïnvloed door het SMIC, dat zelf wordt geïndexeerd. De daling van de reële lonen in 2022 en 2023 werd evenwel nog niet goedge maakt.

Duitsland en Nederland: nog gedeeltelijke aanpassing van de lonen aan de inflatie via de loononderhandelingen en de verhoging van het wettelijke minimumloon

In Duitsland en Nederland bestaat geen mechanisme van automatische loonindexering zoals in België of in Frankrijk (voor het SMIC), tenzij in een zeer beperkt aantal sectoren. In Nederland bevat 5% van de sectoriële collectieve overeenkomsten een indexeringsmechanisme. In Duitsland wordt in enkele sectoren over de overeenkomsten heronderhandeld wanneer de inflatie een bepaald niveau overschrijdt (OESO 2023, p. 59).

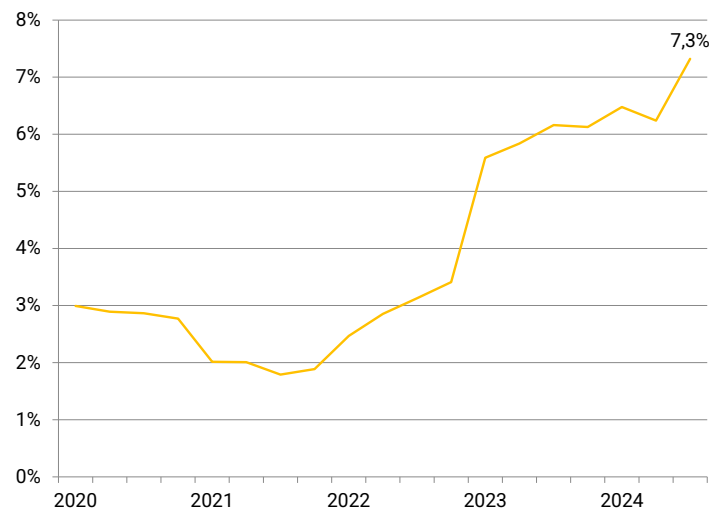
In beide landen gebeurde de aanpassing van de lonen aan de inflatie dus trager dan in België of Frankrijk en naarmate de collectieve overeenkomsten werden vernieuwd. De inhaalbeweging op de daling van de reële lonen begon pas in 2023 en voor Duitsland zelfs in 2024 (ondanks diverse verhogingen van het algemene wettelijke minimumloon in 2022 die het loon van laagbetaalde werknemers hebben ondersteund - cf. infra).

In Nederland hebben de meeste collectieve overeenkomsten een looptijd van één of twee jaar, waardoor de gemiddelde stijging van de lonen in de privésector voortvloeit uit een mix van nieuwe en bestaande loonakkoorden. Er moest tot 2023 worden gewacht vooraleer een forse gemiddelde loonstijging kon worden waargenomen. In het derde kwartaal van 2024 bleef de stijging (over 1 jaar) van de cao-lonen in de privésector op een hoog niveau van 7,3% (Grafiek 5-3). Uit de recente loonovereenkomsten blijkt nog altijd een grote stijging van de lonen, die evenwel minder sterk is dan in 2023³¹.

³⁰ De premie blijft vrijgesteld van socialezekerheidsbijdragen, maar niet langer van andere sociale bijdragen, zoals de algemene sociale bijdrage (contribution sociale généralisée - CSG) en de bijdrage voor de terugbetaling van de sociale schuld (contribution au remboursement de la dette sociale - CRDS).

³¹ De nieuwe loonovereenkomsten die in oktober 2024 via cao's werden gesloten, bevatten een gemiddelde loonstijging van 3,9%. Ter vergelijking: de nieuwe loonovereenkomsten die via cao's werden gesloten, voorzagen in een stijging van meer dan 6% over het hele jaar 2023 (bron: maandelijkse gegevens AWWN).

Grafiek 5-3: Cao-lonen (per uur, met inbegrip van de bijzondere bezoldigingen) in de privésector in Nederland - jaarlijkse groei

Bron: CBS

Parallel met de onderhandelde loonsverhogingen zagen we de voorbije jaren ook een herwaardering van het wettelijke minimumloon³². In Nederland bestaat er op nationaal niveau een automatische link tussen het minimumloon en de onderhandelde lonen. Het minimumloon kan op regelmatige tijdstippen (2 maal per jaar) worden aangepast in functie van de ontwikkeling van de onderhandelde lonen³³. De Nederlandse regering heeft bovendien - voor het eerst sinds de invoering van het minimumloon in 1969 - beslist om een bijzondere verhoging van het wettelijke minimumloon van 8,05% in te voeren op 1 januari 2023³⁴. Van januari 2020 tot januari 2025 is het wettelijke minimumloon met 33% gestegen (van 10,6 tot 13,68 euro per uur).

In Duitsland wordt de frequentie van de collectieve loononderhandelingen niet opgelegd door de wet. De loonakkoorden hebben vaak betrekking op de twee volgende jaren. Ongeveer de helft (49%) van de 46,1 miljoen loontrekkers valt onder collectieve bedrijfstakovereenkomsten (bedrijfstak-cao's). Van december 2023 tot december 2024 liepen de collectieve loonovereenkomsten voor nagenoeg 12 miljoen loontrekkers ten einde³⁵.

³² Tot eind 2023 werd het bedrag van het wettelijke minimumloon in Nederland vastgelegd voor een dag, een week of een volledige maand werk. Het minimumuurloon van een werknemer varieerde dus in functie van het aantal uur dat elke week werd gewerkt. Op 1 januari 2024 werd een wettelijk minimumuurloon ingevoerd. Er bestaat geen vast minimumloon per dag, per week of per maand meer. Het bedrag van het minimumuurloon op 1 januari 2024 (13,27 euro) werd bepaald op basis van een voltijdse job van 36 uur.

³³ De regering heeft (via de minister van Sociale zaken en Werkgelegenheid) echter de mogelijkheid van de regel af te wijken als ze van oordeel is dat deze een buitensporige loonontwikkeling veroorzaakt die de werkgelegenheid in het gedrang zou kunnen brengen (Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag, artikel 14, vijfde lid).

³⁴ In totaal is het wettelijke minimumloon met 10,15% gestegen op 1 januari 2023, en opnieuw met 3,1% in juli 2023.

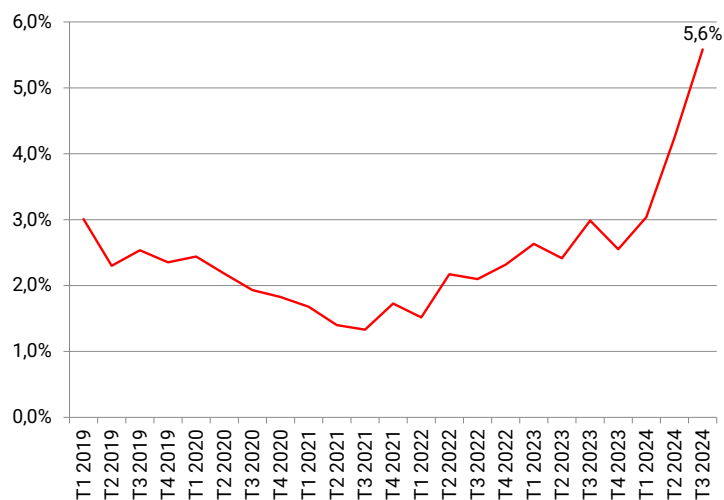
³⁵ Deze cijfers zijn afkomstig van de Duitse confederatie van vakbonden (Deutscher Gewerkschaftsbund - DGB), de belangrijkste vakbondconfederatie in Duitsland. De kalender met de vervaldata van de collectieve overeenkomsten voor de belangrijkste sectoren is beschikbaar [via deze link](#).

Omdat de onderhandelingen zeer moeilijk verliepen in bepaalde grote sectoren, moest tot 2024 worden gewacht op een forse stijging van de onderhandelde lonen (Grafiek 5-4). De opwaartse druk op de lonen was in de loop van het grootste deel van 2024 veel sterker dan vooraf was gedacht, aangezien tal van collectieve arbeidsovereenkomsten de verwachtingen overtroffen (Deutsche Bundesbank, 2024a en b). Het akkoord dat bv. in de chemische industrie (587.000 werknemers) in juni 2024 werd gesloten hield (onder meer) een loonsverhoging van 6,85% in voor de daaropvolgende 20 maanden. De voorbije maanden hebben de loontrekkers evenwel hun loonverwachtingen deels moeten afstemmen op de ontwikkeling van het economische klimaat. De Duitse centrale bank verwacht dan ook dat de komende maanden meer gematigde sociale akkoorden zullen worden gesloten. In de metaal- en elektrische industrie bv., die de grootste sector qua collectieve onderhandelingen is in Duitsland (3,6 miljoen werknemers), werd in november een akkoord gevonden om de lonen met gemiddeld 5,5% in twee jaar te verhogen³⁶.

In globo zouden de cao-lonen met 6,1% zijn gestegen in 2024. De verwachte stijging van de effectieve lonen (die rekening houden met de loondrift) in 2024 is kleiner dan die van de cao-lonen (Deutsche Bundesbank, 2024b). Dit verschil is met name toe te schrijven aan de ontwikkelingen in de detailhandel en in de groothandel. Daar werden loonakkoorden gesloten in 2024, meer dan een jaar na het verstrijken van de vorige collectieve overeenkomsten. De nieuwe collectieve overeenkomsten voorzien onder meer in retroactieve loonaanpassingen tot in 2023. In afwachting van die nieuwe overeenkomsten, werden de ondernemingen uit die sectoren evenwel ertoe aangemoedigd om vanaf 2023 loonsverhogingen op vrijwillige basis toe te kennen. Dit verklaart waarom de effectieve lonen meer stegen dan de cao-lonen in 2023 en het omgekeerde deed zich voor in 2024.

³⁶ Dat akkoord voorziet meer bepaald in een loonsverhoging van 5,1% in twee fasen (april 2025 en april 2026) en in een premie van 600 euro in februari 2025.

Grafiek 5-4: Indicator van de onderhandelde lonen in Duitsland (basismaandloon, excl. eenmalige betalingen en bijkomende voordelen) - jaarlijkse groei

Bron: Deutsche Bundesbank - berekeningen van het secretariaat

De meeste recente loonakkoorden in Duitsland voorzien in een combinatie van permanente loonsverhogingen en belastingvrije premies ter compensatie van de inflatie. De premies ter compensatie van de inflatie zijn een maatregel die door de regering werd genomen. Deze maatregel maakt het de ondernemingen mogelijk aan hun werknemers uitzonderlijke betalingen tot max. 3.000 euro toe te kennen die zijn vrijgesteld van belastingen en van socialezekerheidsbijdragen. Deze regeling heeft de loononderhandelingen tussen werkgevers en vakbonden gemakkelijker gemaakt. Vaak worden de premies ter compensatie van de inflatie vrij snel betaald, terwijl de permanente loonsverhogingen pas na geruime tijd in werking treden. Vanaf 2025 zijn op de premies ter compensatie van de inflatie opnieuw belastingen en sociale bijdragen verschuldigd. Er wordt verwacht dat deze premies slechts gedeeltelijk zullen worden vervangen door reguliere loonsverhogingen.

Ten slotte werd ook het algemene wettelijke minimumloon³⁷ de voorbije jaren meermaals verhoogd: enerzijds besloot de Duitse bondsregering het algemene wettelijke minimumloon op te trekken in 2022 (een verhoging met 15% voor 5,8 miljoen loontrekkers³⁸) en anderzijds implementeerde ze de voorstellen die de Commissie voor het minimumloon (de Mindestlohnkommission)³⁹ in 2020 en 2023 deed. Het minimumuurloon werd verhoogd tot 12,82 euro in januari 2025. Sinds januari 2020 is het met in totaal 37% gestegen.

³⁷ Werd ingevoerd in 2015. Het minimumloon wordt per uur gedefinieerd.

³⁸ Volgens het vierde evaluatieverslag van de Mindestlohnkommission (2023). Dit komt neer op zo'n 15% van de loontrekkers in Duitsland.

³⁹ Een onafhankelijke commissie met vertegenwoordigers van de vakbonds- en de werkgeversorganisaties die zich om de twee jaar moet uitspreken over de aanpassing van het minimumloon.

Gevolg in België: een maximale loonmarge van 0% voor 2023-2024

De snellere aanpassing van de lonen aan de inflatie in België, gekoppeld aan een hogere inflatie dan in de referentielidstaten (cf. hoofdstuk 3), heeft tot gevolg gehad dat de maximale marge bij koninklijk besluit werd vastgelegd op 0% voor 2023-2024.

De uurlonen zijn evenwel boven deze nulmarge (en bovenop de indexering) kunnen stijgen voor sommige werknemers, hetzij tijdelijk via de toekenning van koopkrachtpremies, hetzij via aanpassingen van de laagste loonschalen door de verhoging van het GGMMI.

Ten eerste heeft de regering de betaling van niet-recurrente premies toegestaan in 2021 (coronapremies) en in 2023 (koopkrachtpremies) voor de sectoren en ondernemingen die goed hadden gepresteerd.

De corona- en koopkrachtpremies

In juli 2021 voerde de regering de mogelijkheid in om, bovenop de loonsverhoging van 0,4% die was toegestaan door de maximale marge, een éénmalige coronapremie van max. 500 euro toe te kennen in de ondernemingen die tijdens de gezondheidscrisis goede resultaten hadden geboekt. De toekenning van de coronapremie moest worden geregeld door een collectieve arbeidsovereenkomst die op sector- of op ondernemingsniveau werd gesloten. Het begrip 'goede resultaten' werd in de wettekst niet gedefinieerd. Bijgevolg werd de interpretatie aan de sectoren en ondernemingen overgelaten.

In de meeste PC's werden er geen criteria vastgelegd en keerden alle bedrijven binnen het PC een premie uit.

Tabel 5-3: Uitsplitsing van de PC's die al dan niet de mogelijkheid boden een coronapremie toe te kennen, op basis van de recentste analyse van de FOD WASO (29.09.2022)

	Aantal PC's	Aantal arbeidsplaatsen	% van totaal arbeidsplaatsen
Met coronapremie	79	2.217.618	54%
Zonder coronapremie	85	1.926.460	46%

Bron: FOD WASO, RSZ, berekeningen van het secretariaat

Vanaf 1 juni 2023 hadden ondernemingen die tijdens de inflatiecrisis goede resultaten hadden behaald de mogelijkheid een éénmalige koopkrachtpremie toe te kennen aan hun werknemers. De termen 'hoge winst' en 'uitzonderlijk hoge winst' werden ingevoerd om bedrijven te categoriseren op basis van hun financiële prestaties. Het koninklijk besluit verplichtte de sectoren om in de cao's definities van beide begrippen vast te leggen. De interpretatie werd overgelaten aan de sectoren, wat leidde tot verschillende definities van 'hoge winst'. In een aantal PC's werd expliciet verwezen naar de mogelijkheid om op ondernemingsvlak over een akkoord te onderhandelen.

Tabel 5-4: Uitsplitsing van de PC's die al dan niet de mogelijkheid boden een koopkrachtpremie toe te kennen, op basis van de recentste analyse van de FOD WASO (31.12.2024)

	Aantal PC's	Aantal arbeidsplaatsen	% van totaal arbeidsplaatsen
Premie op sectorniveau	89	2.257.487	53%
Premie op ondernemingsniveau	10	99.613	2%
Geen premie	63	1.913.761	45%

Bron: FOD WASO, RSZ, berekeningen van het secretariaat

Het secretariaat van de CRB heeft een analyse uitgevoerd om na te gaan of de verplichting voor de PC's om criteria vast te leggen een impact heeft gehad op de verdeling van premies, wat zou kunnen suggereren dat de koopkrachtpremies meer uiteenliepen naargelang de prestaties van de bedrijven. Om deze vraag te beantwoorden, vergelijken we de verdeling van de coronapremies met die van de koopkrachtpremies binnen tien representatieve PC's. We hanteren twee methoden. Bij de eerste methode wordt per PC een vergelijking gemaakt tussen de corona- en de koopkrachtpremies op basis van het aantal werknemers dat geen premie heeft ontvangen. De tweede methode bestaat in een vergelijking van de gewogen standaarddeviatie per PC tussen de twee premies.

De analyse toont aan dat de introductie van de categorieën 'hoge winst' en 'uitzonderlijk hoge winst' bij de koopkrachtpremie heeft geleid tot een meer selectieve toekenning van premies. Uit de vergelijking op basis van het aantal werknemers zonder premie blijkt dat dit aantal in het merendeel van de PC's is toegenomen bij de koopkrachtpremie. De verplichting om criteria vast te leggen, heeft geleid tot een nauwere samenhang met de financiële situatie van de bedrijven. Ook bij de analyse van de gewogen standaarddeviatie zien we dat in 80% van de PC's een verhoging van het aantal potentiële premiebedragen gepaard ging met een grotere spreiding rond het gemiddelde. Dit suggereert dat de koopkrachtpremies meer uiteenliepen naargelang de prestaties van de bedrijven.

Voor meer details, zie CRB (2025), "Analyse van de corona- en de koopkrachtpremie" (nog te publiceren).

Ten tweede werd het gewaarborgd gemiddeld minimummaandinkomen (GGMMI), dat op maandbasis wordt bepaald, sinds 2020 meermaals verhoogd ter uitvoering van cao nr. 43/15⁴⁰ en als gevolg van diverse indexeringen. Van januari 2020 tot januari 2025 steeg het GGMMI met 30%⁴¹. Deze stijgingen van het GGMMI hebben geleid tot een verhoging van de laagste loonschalen in sommige paritaire comités om ze af te stemmen op het nieuwe GGMMI. Sommige loonschalen zijn immers een exacte doorslag van het GGMMI en volgen getrouw de stijging ervan (bv. in het PC 140-02). In andere paritaire comités hadden de laagste

⁴⁰ Het afsprakenkader dat op 25 juni 2021 binnen de Groep van Tien werd gesloten, voorzorg in verhogingen van het bedrag van het GGMMI op 1 april 2022, 2024 en 2026 via afzonderlijke aanpassingen van de collectieve arbeidsovereenkomst nr. 43. Vanaf 1 april 2028 is een verhoging mogelijk op voorwaarde dat ze conform is aan de benchmarking met de referentielidstaten, geen weerslag heeft op de sectoriële minimumlonen en in een eventuele compensatie voor de werkgevers wordt voorzien.

⁴¹ van 1593,81 tot 2070,48 euro

loonschalen een “veiligheidsmarge” van enkele euro’s t.a.v. het GGMMI, maar deze marge werd tenietgedaan door de opeenvolgende stijgingen van het GGMMI (bv. in het PC 327-02).

De spanningen op de arbeidsmarkt blijven de loonstijgingen ondersteunen

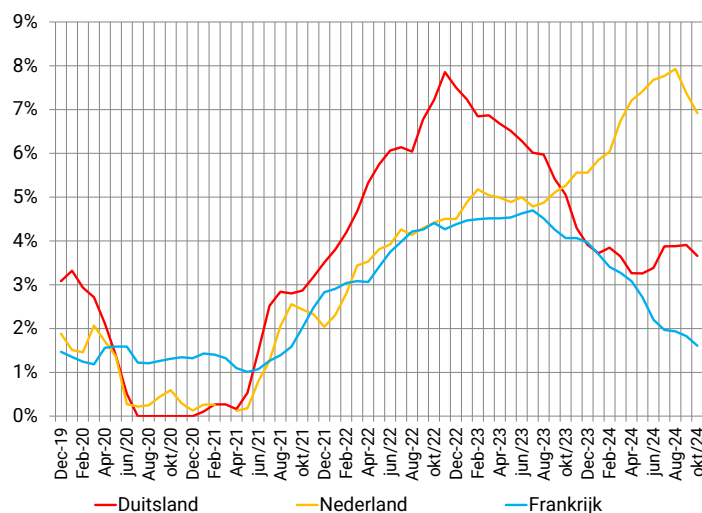
De inflatie is natuurlijk niet de enige factor die de loonvorming beïnvloedt. Ook de spanningen op de arbeidsmarkt hebben een impact op de collectieve loononderhandelingen en op de loondrift⁴². Welnu, deze spanningen zijn vrij groot in België, en ook in de referentielidstaten, met een werkloosheidsgraad die de voorbije jaren laag is gebleven. In Duitsland werd de arbeidsmarkt aanzienlijk getroffen door de aanhoudende zwakte van de economie, maar hij blijft vrij robuust (Deutsche Bundesbank, 2024b).

De spanningen op de arbeidsmarkt impliceren een sterkere concurrentie tussen de ondernemingen om de beschikbare werknemers aan te trekken, wat zichtbaar is in de lonen die bij aanwerving worden aangeboden. Hoewel de piek van de stijging van de aangeboden lonen in de referentielidstaten achter ons ligt, blijft de stijging zeer hoog in Duitsland en Nederland (Grafiek 5-5). In Duitsland zijn deze spanningen een afspiegeling van de ongunstige demografische context voor de arbeidsmarkt.

Bij gebrek aan gegevens, wordt dit fenomeen niet direct waargenomen in België. De door de NBB geraamde loondrift voor 2024 is uiteindelijk zwakker gebleken dan verwacht. Hij ging gepaard met een forse vertraging van de jobcreatie in 2024. Deze jobcreatiedynamiek zou de komende jaren lichtjes aantrekken. In de periode 2024-2027 zouden netto in totaal iets meer dan 100.000 jobs worden gecreëerd. Hoewel dit cijfer ver onder dat van de voorbije jaren ligt, volstaat het om de werkloosheidsgraad op een historisch laag peil van minder dan 6% te houden (NBB, 2024b).

⁴² Loonsverhogingen buiten collectieve overeenkomsten. De loondrift varieert in functie van de spanningen op de arbeidsmarkt, van de ontwikkeling van de kwalificaties van de werknemers en van structuurwijzigingen binnen de economie (verplaatsingen van werknemers tussen sectoren).

Grafiek 5-5: Stijging van de nominale lonen die in de vacatures worden aangeboden, voortschrijdend gemiddelde over 3 maanden (Indeed)

Bron: Indeed Hiring Lab⁴³

Voor de periode 2025-2026 wordt nog altijd een inhaalbeweging verwacht in de referentielidstaten

Met name door deze spanningen op de arbeidsmarkt en door de inhaalbeweging op de voorbije dalingen van de reële lonen, zouden de lonen in de drie referentielidstaten sneller blijven stijgen dan de inflatie in 2025 en 2026. In Duitsland en Frankrijk wordt een geleidelijke terugkeer naar een inflatie van 2% verwacht, maar in Nederland zou de inflatie hoog blijven (rond 3%), deels net als gevolg van de sterkere loonstijging dan verwacht (DNB, 2024).

Dit betekent echter niet dat de daling van de reële lonen in 2021 en 2022 volledig zal worden gecompenseerd.

⁴³ <https://github.com/hiring-lab/indeed-wage-tracker>

6. Evolutie van de rentabiliteit in België

Naast de manier waarop de lonen zijn geëvolueerd, kan worden stilgestaan bij hun impact op de (macro-)economische situatie van de ondernemingen. De ontwikkeling van de loonkosten is immers één van de factoren - maar niet de enige - die de nettorentabiliteit van de bedrijven beïnvloedt. De nettorentabiliteitsindicator is gebaseerd op de middelen die ter beschikking van de onderneming zijn gesteld (de kapitaalvoorraad) en geeft weer in welke mate deze middelen inkomsten - die kunnen worden gebruikt om de kapitaalhouders te vergoeden of om bijvoorbeeld nieuwe investeringen te doen - voor de onderneming hebben gegenereerd. De nettorentabiliteit is dus een relevante indicator van het rendement van de activa voor de aandeelhouders en de schuldeisers die de investeringen hebben gefinancierd.

De nettorentabiliteit hangt af van verschillende elementen: de producentenprijzen en de inputprijzen, de totale kosten (de loonkosten dus, maar ook de energiekosten bv.), de lasten die verband houden met de vervanging van de kapitaalgoederen (afschrijvingen) en de efficiëntiewinsten (gemeten a.d.h.v. de evolutie van de productiviteit). In het kader van dit verslag lijkt het ons nuttig **kort te analyseren hoe deze verschillende factoren de rentabiliteit van de ondernemingen hebben beïnvloed.**

Methodologie

Om de waargenomen evolutie van de rentabiliteit te begrijpen, moet eerst worden bestudeerd hoe de toegevoegde waarde werd verdeeld en welk deel aan het kapitaal toekomt (bruto-exploitatietoetschot). Daartoe buigt dit hoofdstuk zich over de evolutie van de **brutomargevoet**⁴⁴ van de niet-financiële vennootschappen en op de belangrijkste determinanten ervan: de reële loonkosten per eenheid product (die de ontwikkeling van de reële uurlonen⁴⁵ en van de schijnbare arbeidsproductiviteit⁴⁶ vergelijkt), de interne ruilvoet (d.w.z. de verhouding tussen de deflator van de toegevoegde waarde⁴⁷ en het indexcijfer van de consumptieprijzen) en het aandeel van de belastingen (min de subsidies) op de productie in de toegevoegde waarde.

Als de productiviteit van de ondernemingen sneller stijgt dan de (reële) uurloonkosten, verbetert hun margevoet. Ook een snellere stijging van de deflator van de toegevoegde waarde dan van de consumptieprijzen vergroot de margevoet. De deflator van de toegevoegde waarde stemt overeen met de ontwikkeling van het verschil tussen de

⁴⁴ De bruto toegevoegde waarde die de ondernemingen genereren wordt verdeeld over de arbeid (de lonen van de werknemers), het kapitaal (het bruto-exploitatietoetschot of BEO) en de belastingen min subsidies (incl. loonsubsidies) op de productie. De brutomargevoet is gelijk aan de verhouding tussen het BEO en de gegenereerde toegevoegde waarde.

⁴⁵ Door de nominale uurloonkosten te defleren met de nationale index van de consumptieprijzen (NICP) bekomt men de reële uurloonkosten.

⁴⁶ De schijnbare arbeidsproductiviteit is gelijk aan de toegevoegde waarde in volume gedeeld door het volume gewerkte uren.

⁴⁷ Voor de niet-financiële vennootschappen zijn de gegevens van de nationale boekhouding uitsluitend beschikbaar in waarde en niet in volume. Om de productiviteit en de ruilvoet te benaderen, werd voor die vennootschappen een deflator gemaakt op basis van de gegevens per bedrijfstak: er werd rekening gehouden met alle bedrijfstakken, met uitzondering van de financiële activiteiten (K), het openbaar bestuur (O) en het onderwijs (P).

producentenprijzen en de prijzen van het intermediair verbruik (waarin we de ingevoerde goederen vinden).

Vervolgens wordt het aandeel van de inkomsten dat aan het kapitaal (in de ruime betekenis) wordt toegewezen vergeleken met de middelen die de ondernemingen gebruiken, om zo hun **netto-rentabiliteit**⁴⁸ te bepalen. Een toename van de kapitaalintensiteit⁴⁹ vereist immers dat meer middelen worden gebruikt voor de vervanging en de vergoeding van het kapitaal.

Er wordt uitgegaan van een stabiele kapitaalintensiteit op korte termijn. Op die manier kan de evolutie van de margevoet als proxy van de evolutie van de rentabiliteit worden beschouwd in 2024, voor welk jaar we nog geen gegevens hebben over de kapitaalvoorraad.

De margevoet en de rentabiliteit van de niet-financiële vennootschappen gingen er in 2023 op achteruit tegenover 2022

Het Technisch verslag 2023 wees op de impact van de spanningen tussen vraag en aanbod tijdens het post-COVID-herstel op de producentenprijzen en op de margevoet van de ondernemingen. Deze - wereldwijde - spanningen maakten het sommige ondernemingen mogelijk om hun prijzen te verhogen tot boven de stijging van hun productiekosten, wat tot uiting is gekomen in een grotere margevoet van de niet-financiële vennootschappen (op macro-economisch niveau) in 2021 (44%) en 2022 (45%).

In 2023 en in de eerste helft van 2024 hield deze trend niet aan. De brutomargevoet van de niet-financiële vennootschappen liep in 2023 nl. terug tot een niveau (42%) dicht bij dat van 2019, dus van vóór de pandemie en de energiecrisis (Grafiek 6-1), ook al bleef hij boven zijn langetermijngemiddelde⁵⁰.

Aangezien de prijsstijgingen in 2021 en 2022 niet onmiddellijk tot uiting kwamen in de lonen (door het vertragingseffect van de indexeringen), volgde de ontwikkeling van de reële uurloonkosten niet die van de schijnbare arbeidsproductiviteit⁵¹ (Grafiek 6-2). Deze daling van de reële loonkosten per eenheid product heeft bijgedragen tot de tijdelijke toename van de margevoet.

In 2023 hebben de loonindexeringen in tal van sectoren de reële loonkosten per eenheid product weer doen stijgen en de margevoet doen terugvallen tot een niveau dat dicht bij dat van 2019 lag.

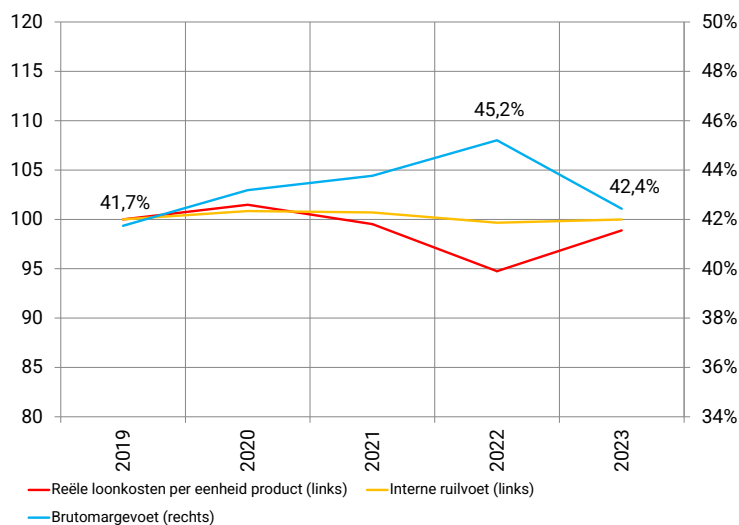
⁴⁸ De netto-rentabiliteit van het kapitaal is de verhouding tussen het netto-exploitatatieoverschot (het BEO min de afschrijvingen) en de waarde van de activa die in het productieproces worden gebruikt (d.w.z. de kapitaalvoorraad).

⁴⁹ De kapitaalintensiteit vergelijkt de hoeveelheid kapitaal die in het productieproces wordt gebruikt met de hoeveelheid arbeid.

⁵⁰ De brutomargevoet bedroeg gemiddeld 39% in de periode 1996-2019.

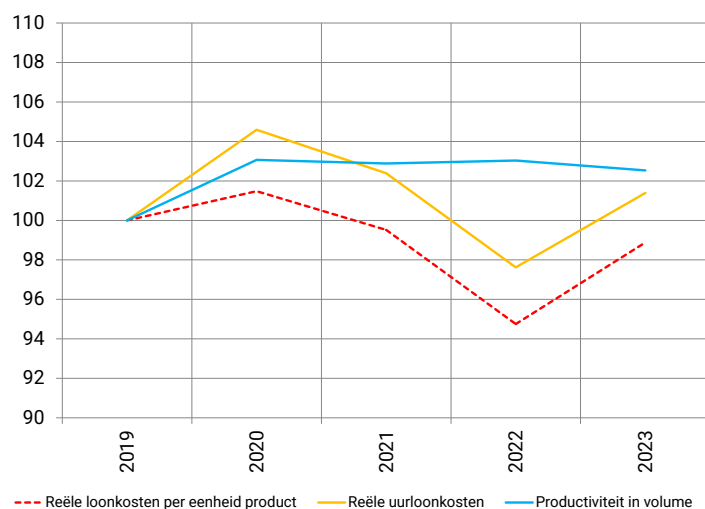
⁵¹ Dit was ook het gevolg van de kleine loonmarge (0,4% in de periode 2021-2022).

Grafiek 6-1: Brutomargevoet van de niet-financiële vennootschappen in België, reële loonkosten per eenheid product en interne ruilvoet (2019=100)

Bron: NBB

Grafiek 6-2: Uitsplitsing van de reële loonkosten per eenheid product

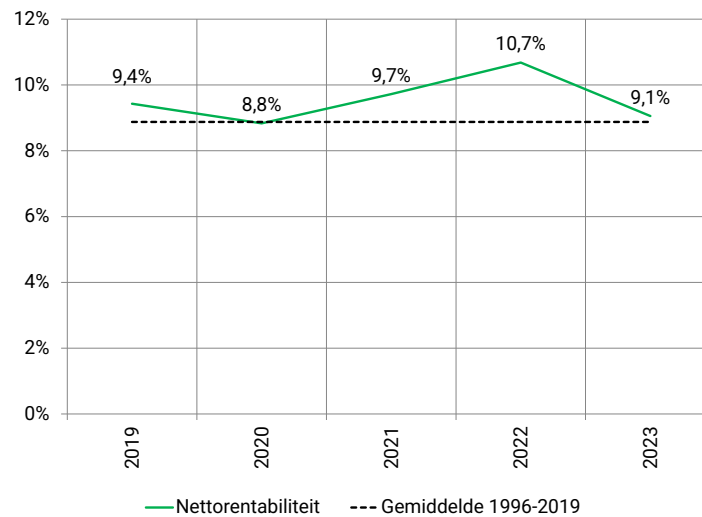

Bron: NBB

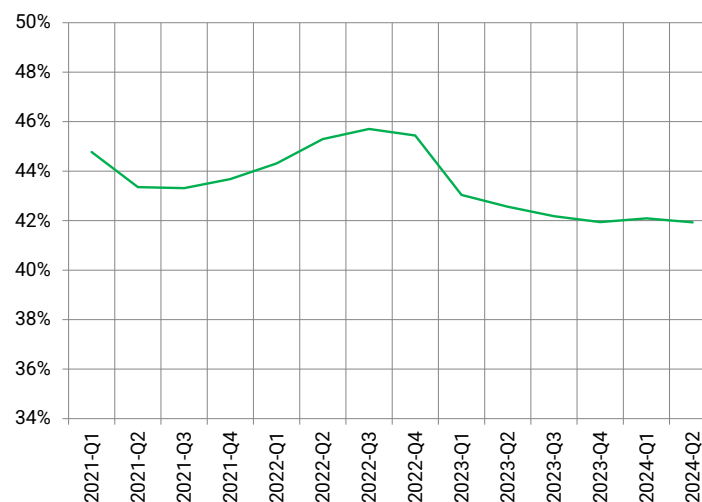
Het aandeel van de gecreëerde toegevoegde waarde dat werd besteed aan de vervanging van het kapitaal is vrij stabiel gebleven⁵², wat erop wijst dat de kapitaalintensiteit van de niet-financiële vennootschappen de voorbije jaren weinig is veranderd. De nettorentabiliteit van die vennootschappen heeft in de recente periode dus een soortgelijk traject gevolgd als de brutomargevoet: een hoog niveau (11%) in 2022 en een terugval tot dicht bij haar historisch gemiddelde niveau (9%)⁵³ in 2023 (Grafiek 6-3). In de eerste helft van 2024 heeft hun nettorentabiliteit (benaderd door de margevoet op korte termijn) zich blijkbaar gestabiliseerd (Grafiek 6-4).

⁵² 21% in 2023, zoals in 2019

⁵³ Om precies te zijn bedroeg de nettorentabiliteit 9,1% in 2023. De gemiddelde nettorentabiliteit in de periode 1996-2019 bedroeg 8,9%.

Grafiek 6-3: Nettorentabiliteit van de niet-financiële vennootschappen

Bron: NBB

Grafiek 6-4: Driemaandelijkse brutomargevoet van de niet-financiële vennootschappen (voor seizoensinvloeden en kalendereffecten gecorrigeerde gegevens)

Bron: NBB

De macro-economische indicatoren verhullen verschillen tussen vennootschappen.

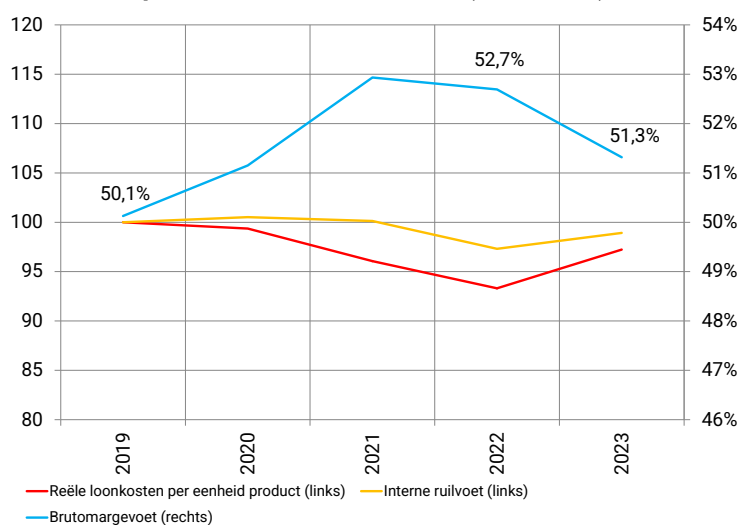
De margevoet en de nettorentabiliteit van de niet-financiële vennootschappen kunnen worden beïnvloed door een klein aantal grote ondernemingen. In België is de top 1% van de ondernemingen in termen van loonmassa goed voor ruim de helft van de totale gecreëerde toegevoegde waarde: deze heeft dan ook een grote invloed op de macro-economische indicatoren en, ruimer gezien, op de gezondheid van de Belgische economie. Uit micro-economische studies die de situatie van de Belgische ondernemingen meer in detail analyseren, is bv. gebleken dat de recente ontwikkeling van de macro-economische margevoet verschilde van die van de mediane margevoet: de ontwikkeling van de macro-economische margevoet weerspiegelt dus niet noodzakelijk de ontwikkeling van de margevoet van een meerderheid van de ondernemingen (Bijnens en Duprez, 2023a en b).

Een korte internationale vergelijking van de macro-economische situatie van de niet-financiële vennootschappen wordt gepresenteerd op het einde van dit hoofdstuk (zie kader).

De situatie verschilt naargelang de sector

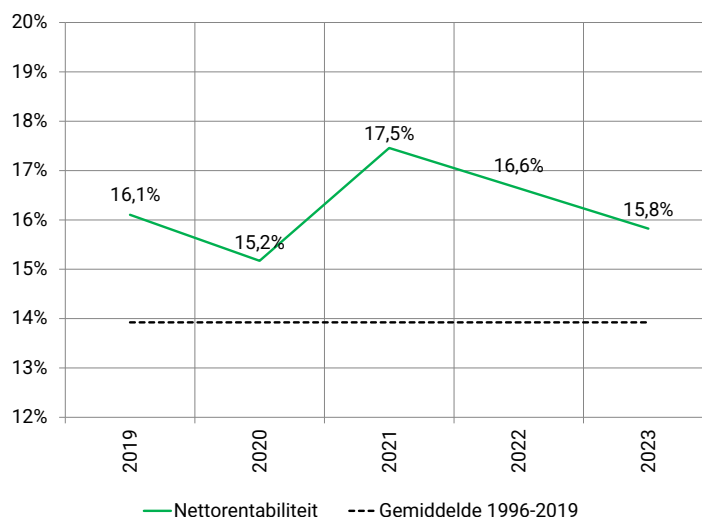
In de **marktdienstensector** hebben de margevoet en de nettorentabiliteit van de ondernemingen een soortgelijke evolutie gekend als de niet-financiële vennootschappen in hun geheel. Na twee jaar hoge rentabiliteit (met name als gevolg van de daling van de reële loonkosten per eenheid product), is het niveau in 2023 teruggelopen tot in de buurt van het niveau van 2019 (Grafiek 6-6).

Grafiek 6-5: Brutomargevoet in de marktdienstensector in België, reële loonkosten per eenheid product en interne ruilvoet (2019=100)

Bron: NBB

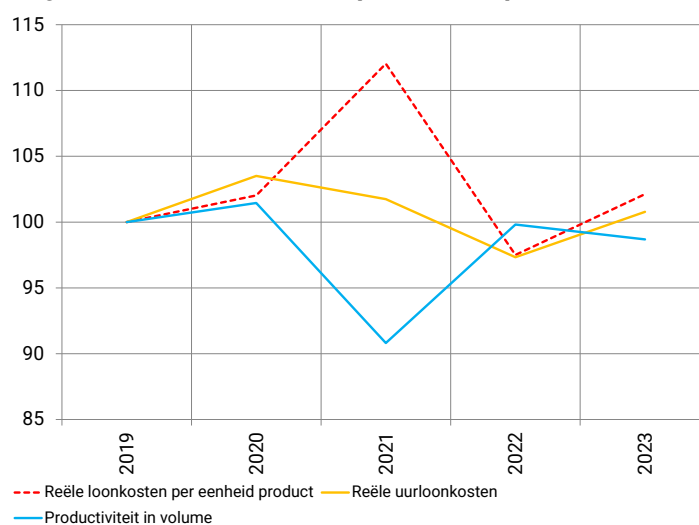
Grafiek 6-6: Nettorentabiliteit in de marktdienstensector

Bron: NBB

De situatie is zorgwekkender in de Belgische **industrie**. Terwijl deze sector gewoonlijk de motor achter de productiviteitswinsten van de Belgische economie is, is de productiviteit er in de periode 2019-2023 gedaald, hoofdzakelijk als gevolg van de inkrimping van de gecreëerde toegevoegde waarde⁵⁴. Deze inkrimping kan met name worden toegeschreven aan het stilvallen van de economische activiteit tijdens de pandemie, aan de bevoorradingsmoeilijkheden voor grondstoffen en intermediaire goederen en aan de stijging van de energieprijzen. Ondanks de tijdelijke daling van de reële uurloonkosten, lag het niveau van de reële loonkosten per eenheid product bijgevolg iets hoger in 2023 dan in 2019 (Grafiek 6-7).

Grafiek 6-7: Uitsplitsing van de reële loonkosten per eenheid product in de verwerkende industrie

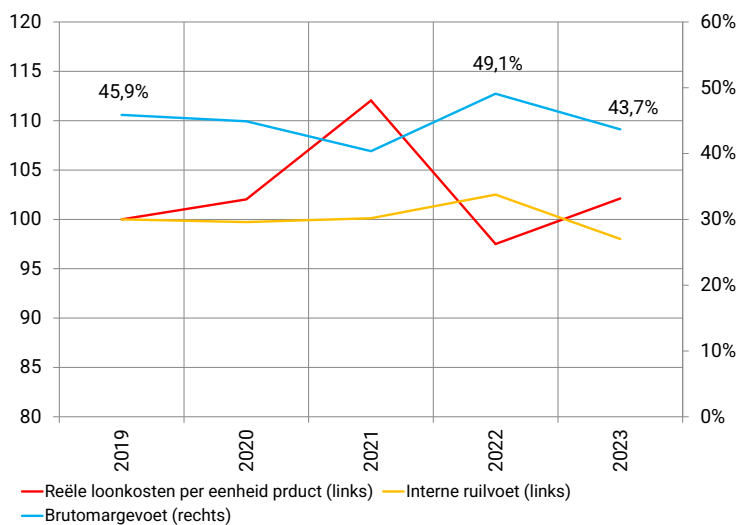

Bron: NBB

Tegelijk is de interne ruilvoet eerst verbeterd in 2022, maar nadien fors verslechterd in 2023. De brutomargevoet in de industrie bereikte bijgevolg een historisch hoog niveau in 2022 - gedreven door de daling van de reële uurloonkosten en de verbetering van de interne ruilvoet - maar viel terug in 2023 toen de twee genoemde indicatoren het tegenovergestelde pad volgden (Grafiek 6-8).

⁵⁴ Deze vaststelling werd gedaan in het jaarlijks verslag van de Nationale Raad voor de Productiviteit (2024). De groei van de uurproductiviteit in de Belgische industrie was negatief in de periode 2019-2023, vooral doordat minder toegevoegde waarde (in volume) werd gecreëerd. België is bovendien het enige land waar de productiviteit in de recente periode minder steeg in de industrie (-0,3%) dan in de marktdienstensector (1,0%).

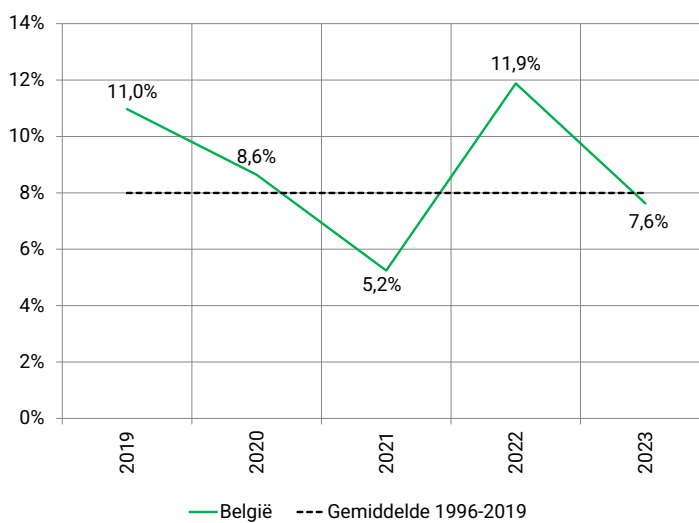
Grafiek 6-8: Brutomargevoet in de verwerkende industrie in België, reële loonkosten per eenheid product en interne ruilvoet (2019=100)

Bron: NBB

De daling van de margevoet, in combinatie met de toename van de kapitaalintensiteit⁵⁵ de voorbije jaren (waardoor de afschrijvingen zijn gestegen), heeft een daling van de nettorentabiliteit veroorzaakt in 2023 (Grafiek 6-9). Deze bedroeg 7,6%, wat het historisch gemiddelde (8,0% van 1996 tot 2019) benaderde, maar er niettemin onder lag.

Grafiek 6-9: Nettorentabiliteit in de verwerkende industrie

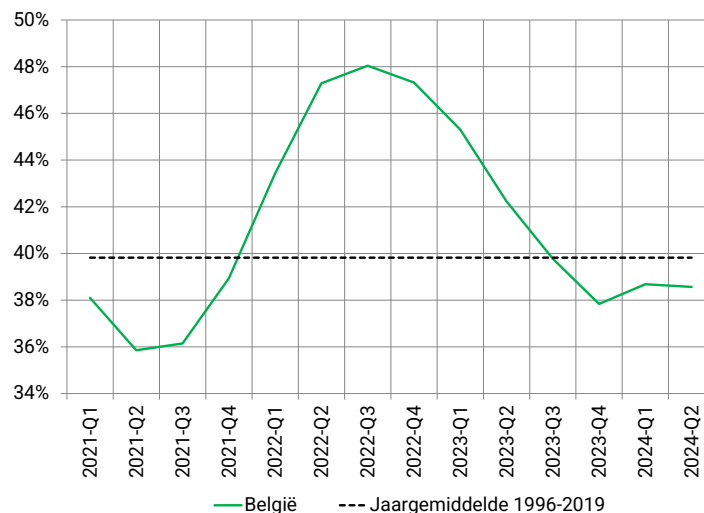

Bron: NBB

⁵⁵ Het kapitaalvolume steeg met 6% van 2019 tot 2023, terwijl het arbeidsvolume lichtjes daalde (-1%) in dezelfde periode.

In de eerste helft van 2024 heeft de rentabiliteit van de ondernemingen (benaderd door de margevoet⁵⁶ op korte termijn) zich blijkbaar gestabiliseerd op een laag niveau (Grafiek 6-10).

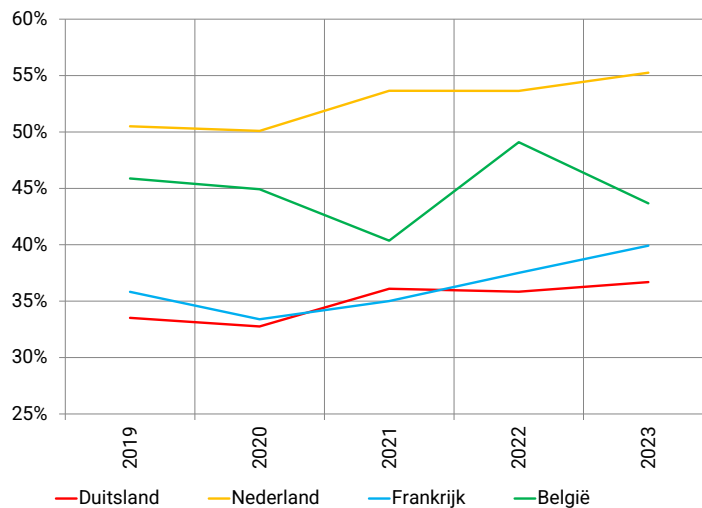
Grafiek 6-10: Driemaandelijkse brutomargevoet in de verwerkende industrie (voor seizoensinvloeden en kalendereffecten gecorrigeerde gegevens)

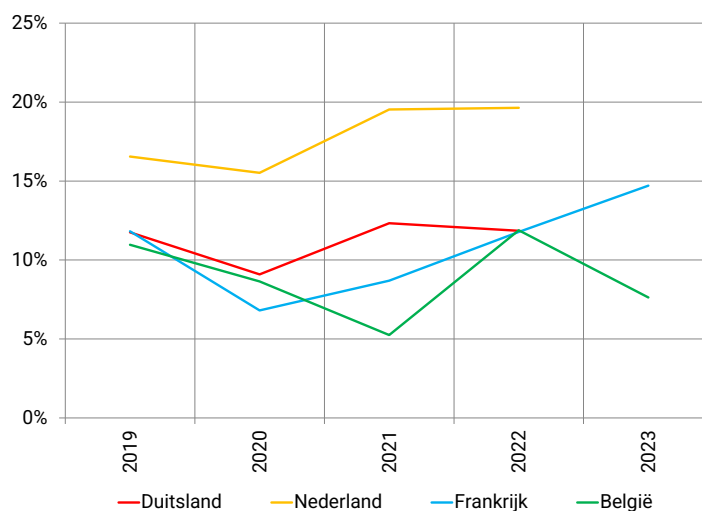
Bron: NBB

In de referentielidstaten werd in dit stadium geen daling van de rentabiliteit in de verwerkende industrie waargenomen in 2023 (Grafiek 6-12). In tegenstelling met in België, leefde de productiviteit in de verwerkende industrie op in Duitsland en Nederland in de periode 2019-2023 (Nationale Raad voor de Productiviteit, 2024). In Frankrijk daalde de productiviteit in dezelfde mate als in België, maar de reële uurloonkosten daalden ook. De reële loonkosten per eenheid product lagen in de drie referentielidstaten dus lager in 2023 dan in 2019, wat de margevoet en de rentabiliteit ondersteunde.

⁵⁶ Een proxy is noodzakelijk als we de ontwikkeling van de margevoet per kwartaal en naar bedrijfstak willen analyseren op basis van de nationale boekhouding. De kwartaalrekeningen beschikken immers niet over gegevens over de belastingen op de productie en over de productiesubsidies. Om de margevoet naar bedrijfstak te ramen, benaderen we het BEO door de verloning van de werknemers af te trekken van de totale toegevoegde waarde van de bedrijfstak. Dat benaderde BEO stemt dus overeen met het BEO plus de belastingen op de productie min de productiesubsidies.

Grafiek 6-11: Brutomargevoet in de verwerkende industrie in België⁵⁷ en in de referentielidstaten

Bronnen: NBB en Eurostat

Grafiek 6-12: Netto-rentabiliteit in de verwerkende industrie in België en in de referentielidstaten

Noot: De beschikbare gegevens voor Duitsland en Nederland maken het niet mogelijk de rentabiliteit in 2023 te berekenen. Op korte termijn kan de ontwikkeling van de margevoet (Grafiek 6-11) evenwel als proxy voor de ontwikkeling van de rentabiliteit worden gebruikt.

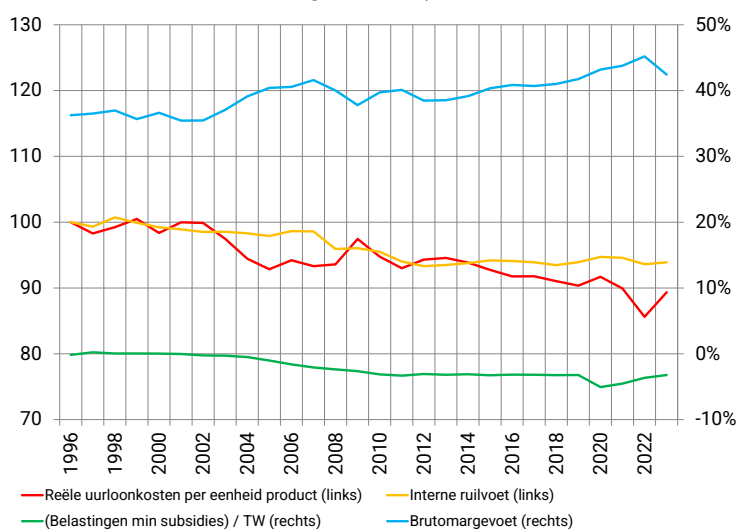
Bronnen: NBB en Eurostat

⁵⁷ De jaargegevens over de margevoet kunnen verschillen van de hierboven gepresenteerde kwartaalgegevens. Zie de vorige voetnoot.

Op lange termijn is de margevoet van de niet-financiële vennootschappen gestegen, terwijl hun nettorentabiliteit stabiel is gebleven

De brutomargevoet van de niet-financiële vennootschappen is over de hele periode 1996-2023 gestegen (van 36% in 1996 tot 42% in 2023). Enerzijds heeft de daling van de reële loonkosten per eenheid product de (lichte) verslechtering van de interne ruilvoet meer dan gecompenseerd. Anderzijds is het aandeel van de belastingen (min de subsidies) op de productie in de toegevoegde waarde in de loop van de tijd kleiner geworden (Grafiek 6-13).

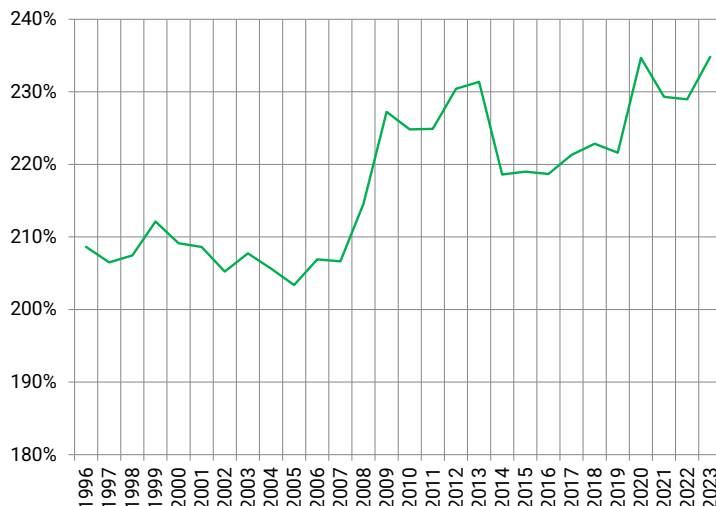
Grafiek 6-13: Brutomargevoet van de niet-financiële vennootschappen in België en determinanten (reële loonkosten per eenheid product, interne ruilvoet en belastingen - min subsidies - op de productie)

Bron: NBB

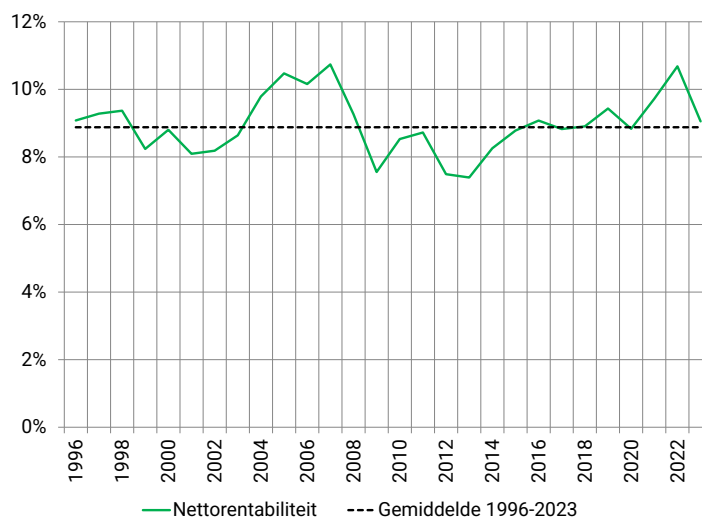
Deze stijging van de margevoet gaat evenwel samen met de toename van de kapitaalintensiteit. Zo is de kapitaalcoëfficiënt⁵⁸ van de niet-financiële vennootschappen, die de kapitaalhoeveelheid meet die nodig is om een eenheid toegevoegde waarde te produceren, in België gestegen tijdens de bestudeerde periode (Grafiek 6-14).

⁵⁸ Nettokapitaalvoorraad / toegevoegde waarde

Grafiek 6-14: Kapitaalcoëfficiënt van de niet-financiële vennootschappen

Bron: NBB

Aangezien meer kapitaal werd gebruikt in het productieproces, werd het aandeel van de gecreëerde toegevoegde waarde dat aan de vervanging van dat kapitaal (de afschrijvingen) werd besteed geleidelijk groter (van 17% in 1996 tot 21% in 2023). De nettorentabiliteit van de niet-financiële vennootschappen vertoonde bijgevolg geen stijgende trend over de hele periode, maar ze geschommelde tussen 7 en 11% (Grafiek 6-15).

Grafiek 6-15: Nettorentabiliteit van de niet-financiële vennootschappen

Bron: NBB

Internationale vergelijking

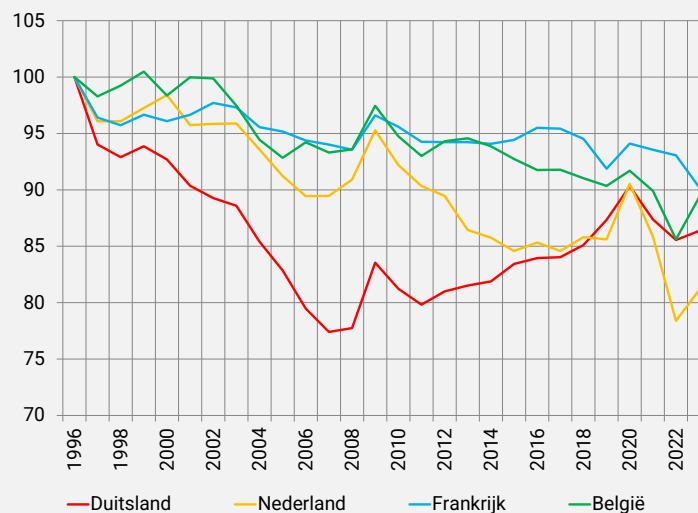
Nederland is het enige land dat samen met België een stijgende trend van de margevoet in de niet-financiële vennootschappen heeft doen optekenen over de hele periode. De daling van de reële loonkosten per eenheid product heeft het ook daar mogelijk gemaakt om de verslechtering van de interne ruilvoet te compenseren (deze verslechtering werd in de vier landen waargenomen). In tegenstelling met in België, is de kapitaalintensiteit van de niet-financiële vennootschappen in Nederland evenwel niet toegenomen, waardoor hun nettorentabiliteit is verbeterd.

In Duitsland zijn de reële loonkosten per eenheid product fors gedaald in het begin van de jaren 2000, maar in het voorbije decennium zijn ze weer gestegen, waardoor de margevoet en de rentabiliteit, die aanvankelijk waren verbeterd, zijn teruggevallen tot een niveau dat dicht bij dat van het begin van de periode ligt.

In Frankrijk, ten slotte, was de daling van de reële loonkosten per eenheid product minder groot dan elders en maakte ze het niet mogelijk de rentabiliteit te verbeteren.

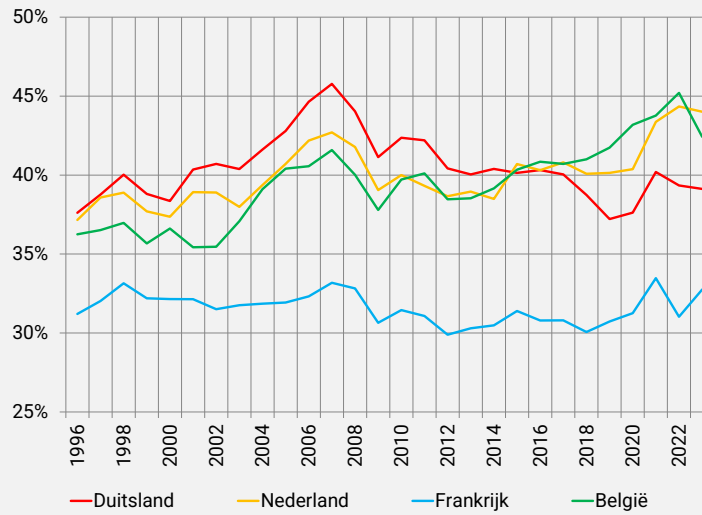
In 2023 stegen de reële loonkosten per eenheid product (na de daling in 2022) minder sterk in de referentielidstaten dan in België, wat kan worden toegeschreven aan de tragere aanpassing van de lonen aan de inflatie in die landen. De margevoet daalde er bijgevolg ook minder dan in België in vergelijking met 2022.

Grafiek 6-16: Reële loonkosten per eenheid product⁵⁹

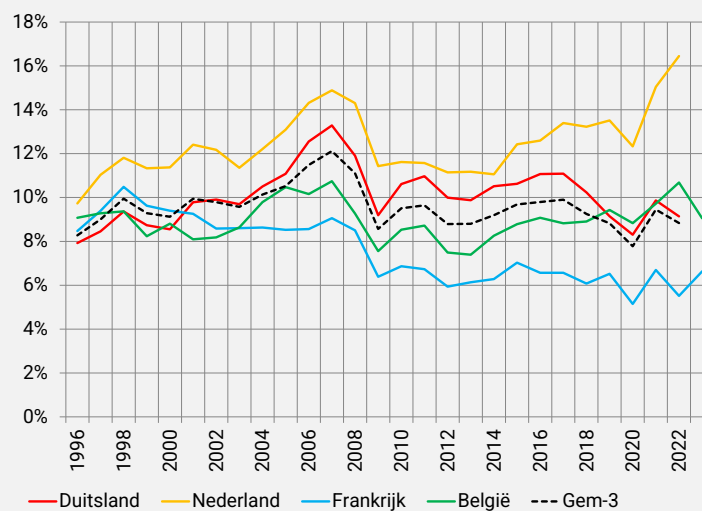
Bron: Eurostat

⁵⁹ Wegens ontbrekende gegevens op Eurostat werden de reële loonkosten per eenheid product van de niet-financiële vennootschappen in Duitsland, Frankrijk en Nederland benaderd door het geheel van bedrijfstakken excl. de financiële activiteiten (K), het openbaar bestuur (O) en het onderwijs (P) in aanmerking te nemen.

Grafiek 6-17: Brutomargevoet van de niet-financiële vennootschappen

Noot: De niveauverschillen voor de margevoet kunnen worden verklaard door structurele verschillen. Dit kader beperkt zich tot een analyse van de evolutie van deze indicator.

Bron: Eurostat

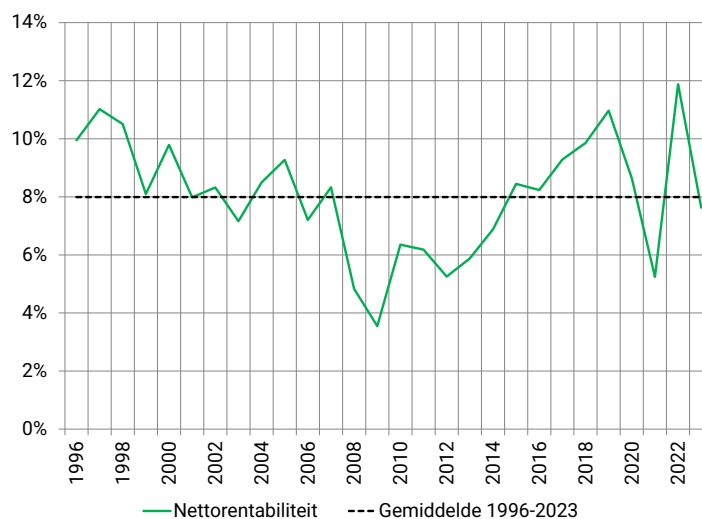
Grafiek 6-18: Nettorentabiliteit van de niet-financiële vennootschappen

Bron: Eurostat

De verbetering van de nettorentabiliteit in de verwerkende industrie in het voorbije decennium is tot stilstand gekomen in 2020-2021, en opnieuw in 2023.

In de industrie werden twee grote tendensen waargenomen: een achteruitgang van de nettorentabiliteit tot in 2009 en een herstel in het voorbije decennium (Grafiek 6-19).

Grafiek 6-19: Nettorentabiliteit in de verwerkende industrie

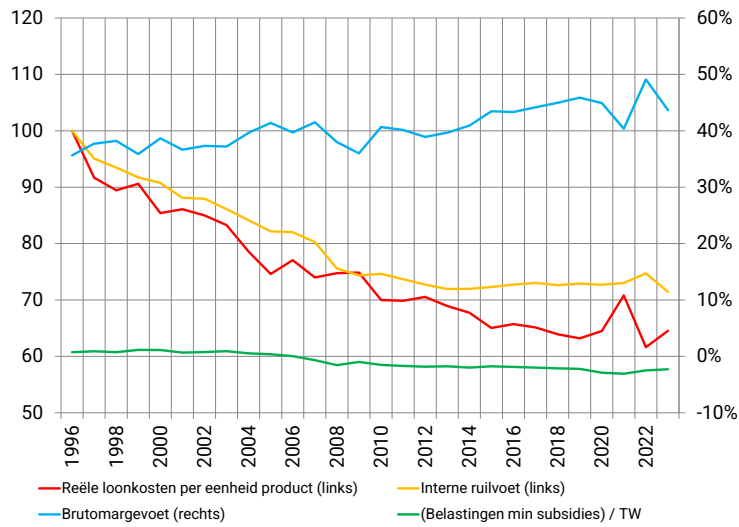

Bron: NBB

Twee factoren hebben tot dat herstel bijgedragen: enerzijds, de stabilisatie van de interne ruiervoet (na de daling) vanaf 2014 (Grafiek 6-20); anderzijds, de stabilisatie van de reële uurloonkosten vanaf 2015 (Grafiek 6-21). Voorts daalde het aandeel van de belastingen (min subsidies) op de productie over de hele periode.

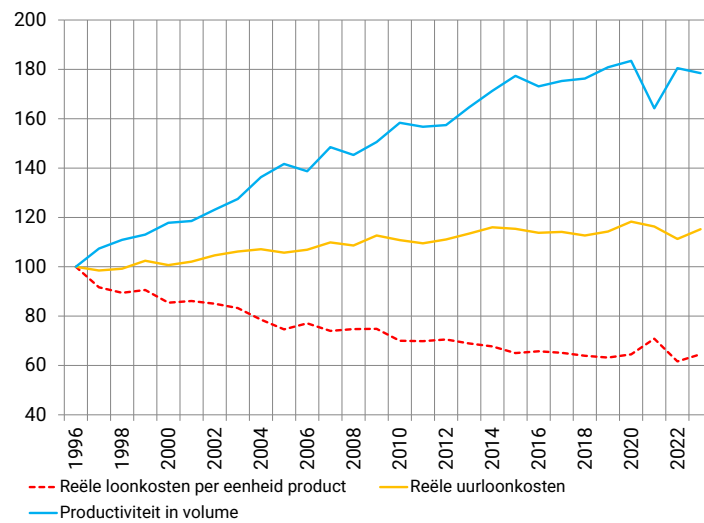
De pandemie van 2020-2021 en later de ontwikkelingen in 2023 hebben deze positieve trend evenwel onderbroken.

Grafiek 6-20: Brutomargevoet in de verwerkende industrie in België en determinanten (reële loonkosten per eenheid product, interne ruilvoet en belastingen - min subsidies - op de productie)

Bron: NBB

Grafiek 6-21: Uitsplitsing van de reële loonkosten per eenheid product in de verwerkende industrie

Bron: NBB

7. Bijlagen

7.1. Bijlage 1: Bronnen en methoden

7.1.1. Beschikbare en gebruikte vooruitzichten

Volgens de wet moet de CRB in zijn berekeningen voor de loonkostenhandicap rekening houden met de projecties van verschillende bronnen, die we in vier categorieën kunnen indelen: de nationale voorspellingsinstituten (zoals het Federaal Planbureau), de centrale banken, de OESO en de Europese Commissie⁶⁰. Omdat er tussen de publicatie van de eerste bronnen in september en de meest recente bronnen van december geen macro-economische schokken zijn geweest met een voldoende impact om bepaalde bronnen a priori uit te sluiten, heeft de CRB, zoals is voorgeschreven, besloten om de validiteit van de verschillende bronnen per geval te bepalen. Daarbij werd gekeken naar de hypothesen van de bronnen en hoe die zich verhouden tot de meest recente cijfers. We beginnen daarom dit hoofdstuk met een overzicht van de verschillende bronnen, in volgorde van publicatie; we bespreken de validiteit ervan en we maken zo nodig opmerkingen.

7.1.1.1. Nationale instituten

Publicatie: september voor de referentielidstaten, februari voor België

België: Federaal Planbureau

In februari heeft het Federaal Planbureau een nieuw indexeringsvoorzicht voor 2025 en 2026 gepubliceerd op basis van de meest recente inflatievoorzichten, met inbegrip van de hoger dan verwachte inflatie van januari. Er kwam ook een gereviseerde loonkostenprojectie voor 2024. Deze gegevens zijn geïntegreerd in de berekening van de maximaal beschikbare marge.

Duitsland: Joint Economic Forecast

We hebben met de Joint Economic Forecast (JEF) de ontwikkelingen tussen september en december (de periode tussen hun publicatie en die van de Bundesbank) besproken. Er waren opmerkelijke cijfers over de onderhandelde lonen, maar op deze cijfers werd geanticipeerd door de JEF. Op basis van onze gesprekken kunnen we stellen dat de projectie van de Joint Economic Forecast nog steeds geldig is. Omdat de projectie werd gemaakt voor de totale economie, pasten we een correctie toe om het cijfer te bekomen voor de privésector⁶¹.

⁶⁰ De aggregatie van de vooruitzichten met betrekking tot de uurloonkosten (CRB 2017-2358).

⁶¹ Opstelling van vooruitzichten m.b.t. de uurloonkosten voor de privésector in de referentielidstaten (CRB 2020-0564).

Frankrijk: DG Trésor

De projectie van de DG Trésor bevat twee essentiële problemen voor de berekening van de maximaal beschikbare marge. Enerzijds werd de projectie gepubliceerd in loonkosten per persoon en bleek het niet mogelijk een transformatie te doen naar loonkosten per uur. Anderzijds was er geen projectie voor 2026, terwijl we, zoals werd besproken in de methodologie, 2025 en 2026 als één geheel beschouwen wat loonkostenprojecties betreft. We hebben daarom besloten om de gegevens van de DG Trésor niet te gebruiken.

Nederland: Centraal Planbureau

De prognoses van het Centraal Planbureau zijn coherent met de recentere vooruitzichten van de OESO en van De Nederlandsche Bank (DNB). We zien geen reden om deze projectie uit te sluiten.

7.1.1.2. Europese Commissie

Publicatie: begin november

De Europese Commissie (EC) publiceert vooruitzichten voor de lonen van al haar lidstaten. Een belangrijke opmerking die we daarbij moeten maken, is dat de loonprojecties worden berekend in loonkosten per persoon voor de gehele economie - niet per uur voor de privésector. De evolutie van de loonkosten per persoon en per uur zijn enkel equivalent bij een constante werkduur, die de EC niet als hypothese neemt. In het verleden - en nu opnieuw - heeft de EC zelf aangeraden om andere bronnen te gebruiken.

Dit is een probleem dat al enkele jaren speelt bij de projecties van de EC. We hebben dit jaar overlegd met de verantwoordelijken voor de projecties om te bekijken of het mogelijk is de reeks te corrigeren, maar dat is niet het geval. Er is een projectie van de evolutie van de gemiddelde werkduur, maar die omvat zowel werknemers als zelfstandigen en is dus niet geschikt om de loonkosten per persoon te corrigeren in functie van de doeleinden van de CRB. Zolang er geen structurele wijziging van de projecties van de EC komt, zullen we ze dus moeten uitsluiten voor de berekeningen in het Technisch verslag.

7.1.1.3. OESO

Publicatie: eind november

Net zoals de Europese Commissie publiceert de OESO loonkostenprojecties voor al haar leden, uitgedrukt in loonkosten per persoon voor de totale economie. Op basis van haar projecties voor de gewerkte uren liet ze ons weten dat de stijging per persoon equivalent is aan de stijging per uur voor de jaren 2024 tot 2026. Om het cijfer voor de privésector te bekomen, kan op de cijfers van de OESO een correctie worden toegepast⁶².

7.1.1.4. Centrale banken

Publicatie: midden december

De centrale banken kunnen ons de loonkosten per uur voor de private sector aanleveren, maar die zijn wel vertrouwelijk. Hoewel we de cijfers per land dus niet kunnen publiceren, zijn ze wel meegenomen in de berekeningen. Als meest recente bronnen van informatie voor de referentielidstaten kunnen we de projecties van de banken ook gebruiken om de hypothesen van de oudere projecties te toetsen.

7.1.1.5. De gebruikte selectie

Gelet op wat voorafgaat, houden we voor Duitsland en Nederland drie bronnen over: hun nationale instituten (JEF en CPB), de OESO en hun centrale banken. Conform de methodologie⁶³ sluiten we de hoogste en laagste projecties uit en gebruiken we de centrale voorspellingen. Voor Duitsland is dat voor zowel 2024 als 2025-2026 de projectie van de JEF. Voor Nederland is dat voor 2024 het CPB en voor 2025-2026 de OESO. Voor Frankrijk behouden we twee bronnen: de OESO en de Banque de France. We nemen het gemiddelde van de twee.

Voor België kunnen, conform de methodologie, alleen de vooruitzichten worden gebruikt die het mogelijk maken de verschillende factoren achter de verwachte stijging van de ULK's (indexeringen, cao-verhogingen, loondrift, gewijzigde werkgeversbijdragen) te onderscheiden. We nemen daarom enkel onze nationale bronnen, het Federaal Planbureau en de Nationale Bank van België (NBB), in aanmerking voor het jaar 2024. Voor de periode 2025-2026 gebruiken we enkel de projectie van het FPB. Door een onvoorziene stijging van de energieprijzen was de inflatie in januari 2025 aanzienlijk hoger dan verwacht, wat een belangrijke impact heeft gehad op de indexeringsvooruitzichten. De vooruitzichten van de NBB, die van december dateren, hielden daar geen rekening mee. Op aanraden van de NBB zelf heeft de CRB besloten hun indexeringsverwachting voor 2025-2026 uit te sluiten en zich enkel te baseren op de projectie van het FPB.

⁶² Opstelling van vooruitzichten m.b.t. de uurloonkosten voor de privésector in de referentielidstaten (CRB 2020-0564).

⁶³ De aggregatie van de vooruitzichten met betrekking tot de uurloonkosten (CRB 2017-2358)

7.2. Bijlage 2: Wegwerking van de effecten van de taxshift 2016-2020

De loonkostenhandicap in 2020 werd berekend zonder rekening te houden met de effecten van de maatregelen ter verlaging van de sociale werkgeversbijdragen in het kader van de taxshift 2016-2020. De wet van 1996 preciseert immers in zijn artikel 5: "Voor de berekening van de loonkostenhandicap houdt het secretariaat op het moment van die berekening geen rekening met de verminderingen van socialezekerheidsbijdragen van de taxshift 2016-2020, met inbegrip van de verschuiving van de 1% vermindering van de bedrijfsvoorheffing naar een sociale werkgeversbijdragevermindering, maar wel met het effect van de verminderingen van de werkgeversbijdragen ten gevolge van het competitiviteitspact van 2016, met uitzondering van de loonsubsidies voor ploegen- en nachtarbeid uit het competitiviteitspact".

Op basis van een methodologie die werd opgesteld door een werkgroep die bestond uit het INR, de NBB, het FPB en de RSZ⁶⁴, heeft de RSZ daartoe een raming van de kostprijs van de taxshift in de privésector gemaakt in termen van minder geïnde sociale werkgeversbijdragen voor de jaren 2016 tot 2020. Deze kostprijs is de geraamde kostprijs voor elk van die jaren van de taxshift 2016-2020 waarop de maatregelen uit het competitiviteitspact van 2016⁶⁵ in mindering zijn gebracht. Door dat bedrag toe te voegen aan de loonmassa D1 die wordt gepubliceerd in de nationale rekeningen, kan de ontwikkeling van de uurloonkosten voor 2016 en de jaren daarna worden herberekend zonder rekening te houden met de effecten van de taxshift overeenkomstig de wet.

Het grootste deel van de maatregelen werd genomen in 2016 (kostprijs: 1220 miljoen euro⁶⁶) en in 2018 (700 miljoen euro). Concreet zien ze er voor de sociale basisbijdragen van de werkgevers voor de categorieën 1 en 3 uit als volgt⁶⁷: vanaf 1/4/2016 bedroeg het tarief 30% als de loonmatigingsbijdrage verschuldigd was en 22,65% als dat niet zo was; vanaf 1/1/2018 werd het tarief verlaagd tot 25% als de loonmatigingsbijdrage verschuldigd was en tot 19,88% in het andere geval. Terzelfder tijd werden de parameters van de structurele verlaging gewijzigd.

⁶⁴ Voor meer details over deze methodologie, zie "Wegwerking ex ante en ex post van de effecten van de taxshift uit de berekening van de ontwikkeling van de loonkosten" ([CRB 2018-1782](#)).

⁶⁵ Dit pact werd nooit toegepast en de middelen die ervoor werden uitgetrokken, werden bestemd voor de financiering van de taxshift 2016-2020.

⁶⁶ De kosten voor de verschillende jaren komen uit de begroting van 22/9/2015 en zijn uitgedrukt in euro's van 2016

⁶⁷ Categorie 1: de werknemers die niet tot een van de volgende twee categorieën behoren en, vanaf het tweede kwartaal van 2016, de werknemers van de Koninklijke Muntchouwborg en het Paleis voor Schone Kunsten die werken met een arbeidsovereenkomst. Categorie 2: de werknemers van werkgevers die binnen het toepassingsgebied van de sociale Maribel vallen, met uitzondering van het paritair comité voor de diensten voor gezins- en bejaardenhulp en van de erkende beschutte werkplaatsen. Categorie 3: de werknemers in erkende beschutte werkplaatsen; vanaf het tweede kwartaal van 2016 wordt een onderscheid gemaakt tussen de werknemers die onderworpen zijn aan de loonmatigingsbijdrage en de werknemers voor wie die bijdrage niet geldt.

Kleinere wijzigingen van de structurele verlaging werden ook aangebracht in 2019 (kostprijs: 300 miljoen euro) en in 2021 (46 miljoen). De maatregelen van 2021 werd gefinancierd met het budget van de taxshift van 2020. Dat budget bedroeg 700 miljoen euro, maar werd gebruikt - los van de genoemde 46 miljoen in 2021 - om het fiscale deel van de taxshift te financieren.

Kortom, met uitzondering van de wijziging in 2021 (met een zeer lage kostprijs van 46 miljoen in verhouding tot de loonmassa van de privésector), werden in het kader van de taxshift geen maatregelen meer genomen na 2019. Er is dus geen correctie meer na 2019.

Tabel 7-1: Wegwerking van de effecten van de taxshift uit de loonmassa D1 van de privésector in 2016 en in de jaren daarna

D1 (miljoenen euro's)	Bron	2016	2017	2018	2019
D1 voor wegwerking effecten taxshift	ICN	158589	164181	169811	176233
Kosten taxshift zonder Competitiviteitspact (gecumuleerd bedrag)	RSZ	1176	1807	2435	2773
D1 na wegwerking effecten taxshift		159766	165987	172246	179006

Groei van D1	2016	2017	2018	2019
Voor wegwerking effecten taxshift	1,7%	3,5%	3,4%	3,8%
Na wegwerking effecten taxshift	2,5%	3,9%	3,8%	3,9%

Groei van de ULK's	2016	2017	2018	2019
Voor wegwerking effecten taxshift	-0,3%	1,6%	1,4%	2,1%
Na wegwerking effecten taxshift	0,4%	1,9%	1,7%	2,3%

Noot: de berekening van de kostprijs van de taxshift zonder het Competitiviteitspact voor 2016 wordt uitvoerig belicht in de nota CRB (2017b), die voor 2017 in CRB (2018b), die voor 2018 in CRB (2021a) en die voor 2019 in CRB (2021b).

Tabel 7-2: Vooruitzicht m.b.t. de loonkostenhandicap rekening houdend met de effecten van de taxshift voor de jaren 2016 tot 2019

	2016	2017	2018	2019
België / Duitsland	105,7	104,1	102,0	100,4
België / Nederland	91,6	92,4	91,7	91,0
België / Frankrijk	97,3	96,4	96,8	97,5
België / Gem-3	100,8	99,7	98,7	98,1

Bronnen: berekeningen secretariaat op basis van INR, DESTATIS, CBS, INSEE en RSZ

7.3. Bijlage 3: Wegwerking van de effecten van de omvorming van het CICE op de loonkostenontwikkeling in Frankrijk

Het CICE (Crédit d'impôt pour la compétitivité et l'emploi) is een algemene maatregel die in 2013 werd genomen om de arbeidskosten te verlagen. De regering heeft besloten het CICE vanaf 2019 in twee fasen om te vormen tot een permanente verlaging van de sociale werkgeversbijdragen voor de lage lonen. Vanaf 1 januari 2019 worden de werkgeversbijdragen met 6 procentpunten verlaagd voor alle lonen die niet meer dan 2,5 keer het SMIC bedragen. Op 1 oktober 2019 is een tweede verlaging in werking getreden voor de lonen die minder dan 1,6 keer het SMIC bedragen. Deze bijkomende verlaging gaat tot 3,9 punten op het niveau van het SMIC⁶⁸.

De omvorming van het CICE heeft een impact op de ontwikkeling van de loonkostenhandicap en dus in fine op de ontwikkeling van de loonkosten in Frankrijk, welke worden meegenomen in de berekening van de maximaal beschikbare marge. Overeenkomstig het ESR 2010 werd het CICE immers tot nu toe beschouwd als een loonsubsidie (geboekt in de rubriek D.39 van de nationale boekhouding) en had het bijgevolg geen invloed op de loonkostenhandicap. De socialezekerheidsbijdragen, daarentegen, maken deel uit van de rubriek 'Beloning van werknemers' (D.1) uit de nationale rekeningen. De verlaging van de socialezekerheidsbijdragen die wordt gefinancierd door de omvorming van het CICE had dan ook tot gevolg dat de maximaal beschikbare marge voor 2019-2020 met 0,8 procentpunt daalde.

Terzelfder tijd heeft de omvorming van het CICE geen impact op de loonkosten die in aanmerking worden genomen voor de berekening van de historische loonkostenhandicap⁶⁹. Deze loonkosten bevatten immers ook de loonsubsidies. De vermindering van de loonsubsidies verhoogt dus dat loonkostenniveau, terwijl de bijdrageverlagingen datzelfde niveau doen dalen. Beide bewegingen compenseren elkaar.

De inaanmerkingneming van de bijdrageverlagingen als gevolg van de omvorming van het CICE voor de berekening van de maximaal beschikbare marge heeft deze laatste verkleind, terwijl de loonkosten die gelden voor de berekening van de historische loonkostenhandicap niet werden beïnvloed door de omvorming van het CICE. Die verkleining van de maximaal beschikbare marge voor 2019-2020 zou minder sterke stijgingen van de brutolonen dan in de referentielidstaten hebben meegebracht en zou bijgevolg de historische handicap hebben doen dalen.

⁶⁸ Voor meer details, zie punt 4.2 van het Technisch verslag 2019

⁶⁹ De wet heeft de CRB de opdracht gegeven om de omvang van de historische loonkostenhandicap te bepalen. Tot op vandaag werd nog geen akkoord gevonden over een methode om de historische loonkostenhandicap te berekenen. De leden van de CRB zijn het wel eens geworden over het concept 'loonkosten' dat voor de berekening van de historische loonkostenhandicap in aanmerking moet worden genomen. Het gaat om de definitie die wordt bepaald door de wet wat de absolute loonkostenhandicap betreft. Dat wil zeggen: de loonkosten van de werknemers min de loonsubsidies, gedeeld door het aantal gewerkte uren.

De wetgever heeft deze situatie niet voorzien toen de wet werd opgesteld. Hij voorzag immers alleen in de correctie van de historische handicap met behulp van hetzij verhogingen van de loonsubsidies of van bijdrageverminderingen in België, hetzij de vaststelling van een kleinere maximale marge dan de maximaal beschikbare marge, hetzij door automatisch een deel van de loonkostenhandicap sinds 1996 te reserveren wanneer die laatste negatief is.

Om de geest van de wet van 1996 na te leven werd de omvorming van het CICE tot een verlaging van de werkgeversbijdragen dan ook geneutraliseerd voor de berekening van de maximaal beschikbare marge voor 2019-2020. Om deze neutralisatie een blijvend karakter te geven, moet het bedrag van het CICE vanaf 2018 worden gecorrigeerd voor de loonkosten die worden gebruikt om de loonkostenhandicap te berekenen.

Concreet gezien stemmen de voor het CICE gecorrigeerde uurloonkosten (ULK's) overeen met de loonkosten (D1) verminderd met het CICE, gedeeld door het volume gewerkte uren van de werknemers (U).

$$ULK \text{ gecorrigeerd voor het CICE} = \frac{D1 - CICE}{U}$$

De volgende tabel toont de uitgaven van het CICE sinds 2018. Het zijn deze bedragen die worden gebruikt om de loonkosten te corrigeren.

Tabel 7-3: CICE-uitgaven in de betekenis van de nationale boekhouding, bedragen in miljarden euro's

	2018	2019	2020	2021
Uitgaven CICE in nationale boekhouding	20,0	0,3	0,1	0,0

Bron: INSEE.

Deze tabel verschilt van de tabellen in vorige versies van het Technisch Verslag. In 2024 werd de methodologie van de loonsubsidies in de nationale rekeningen in Frankrijk herzien in het kader van de vijfjaarlijkse revisies. In de nieuwe NR worden de subsidies geregistreerd op het moment dat ze worden gegenereerd in plaats van op het moment dat ze aan de belastingdienst worden gemeld⁷⁰. Ze worden daarom met één jaar vervroegd, dus een subsidie die vroeger in 2020 werd geregistreerd, wordt nu geregistreerd in 2019.

Er is geen impact van deze verschuiving op de loonkostenhandicap in dit rapport, want de impact van het uitdoven van de CICE werd al volledig in rekening gebracht. In het verleden kwam die impact in 2020 en werd die door de CRB toegepast op 2019 om samen te vallen met de bijdragevermindering. Nu is die correctie niet meer nodig.

⁷⁰ Deze aanpassing werd gemaakt om in lijn te zijn met de Europese aanbevelingen.

De volgende tabel geeft de voor het CICE gecorrigeerde en de niet-gecorrigeerde loonkostenontwikkeling weer. Er is enkel een impact op het cijfer van 2019.

Tabel 7-4: Jaarlijkse stijging van de uurloonkosten in de privésector in Frankrijk, niet en wel gecorrigeerd voor het CICE volgens de methode van het Technisch verslag 2019

	2019	2020	2021
Uurloonkosten niet gecorrigeerd voor het CICE	-0,8%	3,6%	-0,6%
Uurloonkosten gecorrigeerd voor het CICE	1,4%	3,6%	-0,6%
Effect van de correctie	2,2%	0,0%	0,0%

Noot: de correctie werd uitgevoerd op basis van de bovenstaande formule door gebruik te maken van de verwachte CICE-uitgaven uit de vorige tabel.

Bron: berekeningen secretariaat op basis van INSEE

7.4. Bijlage 4: Aanpassing van de reeks van de uurloonkosten in België 1996-2001 ingevolge de herziening van de nationale rekeningen wat de raming van zwartwerk betreft

Deze bijlage is een samenvatting van de nota CCE 2020-1665 "Adaptation de la série du coût salarial horaire en Belgique 1996-2001 suite à la révision des comptes nationaux concernant l'estimation du travail au noir", die beschikbaar is op de website van de CRB.

In overeenstemming met de definities van het Europees Stelsel van Rekeningen bestaat een van de doelstellingen van de nationale boekhouding erin een volledig beeld te geven van de economische activiteit van een land en van de transacties die er in een bepaalde periode hebben plaatsgevonden. Daarom worden naast gegevens uit administratieve bronnen en statistische enquêtes ook ramingen van de niet-aangegeven activiteiten (of "activiteiten in het zwart") gemaakt om deze mee in de boekhouding op te nemen, en om zo een volledig en vergelijkbaar beeld van de economische activiteiten in de verschillende landen te krijgen.

Naar aanleiding van de vijfjaarlijkse methodologische herziening van de nationale rekeningen in 2014 had de NBB een diepgaande analyse gemaakt, die was uitgemond in de noodzaak om de raming van het zwartwerk aan te passen. De noodzaak van deze herziening werd nog versterkt door het voorbehoud dat Eurostat had geuit bij het exhaustieve karakter van de Belgische statistieken en, meer bepaald, bij de raming van de "zwarte economie" voor de bouwsector. Opgemerkt moet worden dat het voorbehoud van Eurostat betrekking had op de periode 2002-2013. Voor de berekening van het aandeel van de bijdrage van de lidstaten aan de EU-begroting in 2014 was het immers niet meer noodzakelijk de reeksen van 1995 tot 2001 te herzien, aangezien deze periode als bevroren werd beschouwd⁷¹. Afgezien van de aanbevelingen van Eurostat had de NBB toen de keuze gemaakt om geen retropolatie te verrichten voor de jaren voorafgaand aan 2002, vanwege de informatie waarover ze beschikte, de investeringen in tijd en middelen die daarvoor nodig waren en het geringe effect dat dit zou hebben gehad op het niveau van het bruto binnenlands product.

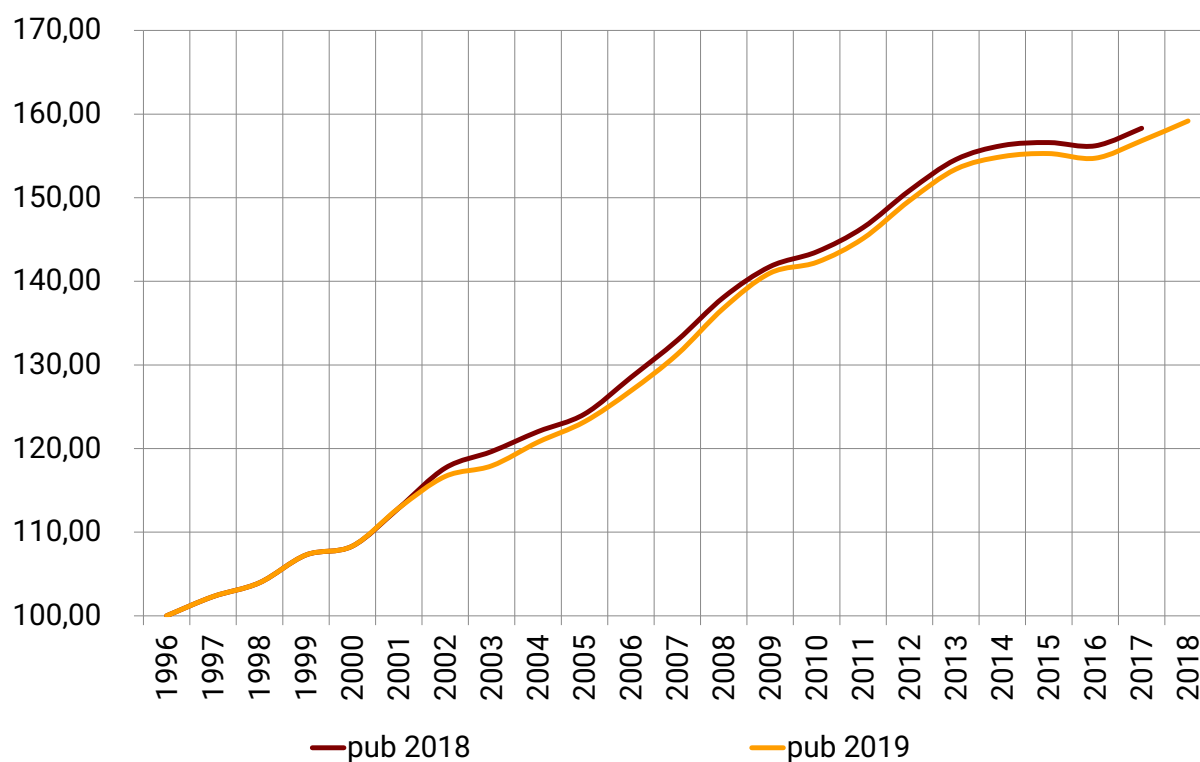
Bij de vijfjaarlijkse herziening van de nationale boekhouding in 2014 heeft de NBB daarom een nieuwe raming gemaakt van de zwarte toegevoegde waarde op het niveau van de bedrijfstakken en van het bbp sinds 2002. Hoewel de impact van de herziening van de ene tot de andere bedrijfstak verschilde, werd de zwarte economie op macro-economisch niveau opwaarts herzien. Tijdens de volgende vijfjaarlijkse herziening in 2019 werden ook de arbeidsmarktstatistieken (loonmassa, werkgelegenheid en volume gewerkte uren) op het niveau van elke bedrijfstak herzien om in overeenstemming te zijn met de nieuwe stijgingscoëfficiënten van de toegevoegde waarde die in 2014 werden geraamd. Het was dan ook ter gelegenheid van de nationale rekeningen van 2019 dat de statistische reeksen die door

⁷¹ Het aandeel van de bijdragen van de lidstaten in de Europese begroting steunt op het bruto nationaal inkomen dat wordt berekend volgens de ESR79-methode (voor de periode 1995-2001), de ESR95-methode (voor de periode 2002-2009) en de ESR2010-methode (na 2010).

het secretariaat worden gebruikt voor de berekening van de loonkostenhandicap werden herzien.

De keuze voor het jaar 2002 voor de aanpassing van de zwartwerkactiviteit heeft dus geen economische rechtvaardiging op zich (geen wijziging van de wetgeving of specifieke veranderingen in de omgeving vanaf dat jaar). Deze methodologische keuze zorgde echter voor een breuk in de reeks en had een vermindering van de gecumuleerde groei van de uurloonkosten sinds 1996 tot gevolg. Samenvattend kan worden gesteld dat een opwaartse herziening van zwartwerk vanaf 2002 het niveau van de uurloonkosten in de privésector (en dus de ontwikkeling ervan sinds 1996) doet dalen. Dit vloeit voort uit de hypothese dat de loonkosten van zwartwerk overeenkomen met het nettoloon van de aangegeven arbeid (d.w.z. de loonkosten van de aangegeven arbeid verminderd met de werkgeversbijdragen, de werknemersbijdragen en de bedrijfsvoorheffing). De kosten van niet aangegeven arbeid worden daarom verondersteld lager te zijn dan de kosten van aangegeven arbeid.

Grafiek 7-1: Gecumuleerde uurloonkostenontwikkeling in de privésector (S1-S13) in België (1996=100)

Bronnen: nationale rekeningen, berekeningen van het secretariaat

Aangezien de keuze voor het jaar 2002 als zodanig geen economische rechtvaardiging had, heeft het secretariaat van de CRB aan de NBB gevraagd om, ten behoeve van de berekening van de maximaal beschikbare marge, een methodologie te ontwikkelen waarmee ook de raming van het zwartwerk voor de periode 1996-2001 kan worden herzien. Het doel van dit verzoek was een breuk te vermijden in de historische reeksen van de ontwikkeling van de uurloonkosten sinds 1996.

Daartoe heeft de NBB het zwartwerk opnieuw geraamd voor de loonmassa D1, de werkgelegenheid in personen en de werkgelegenheid in volume gewerkte uren voor de periode 1996-2001, aan de hand van een methode die zo dicht mogelijk aanleunt bij die welke vanaf 2002 werd gebruikt. De nieuwe raming van de NBB staat in de regel 'Simulatie met constante coëfficiënten' in de onderstaande tabel.

Tabel 7-5: Impact van de toepassing van constante ramingscoëfficiënten voor het zwartwerk voor de periode 1996-2002 op de uurloonkosten

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Uurloonkosten (ULK's) in België (€/u)							
Publicatie 2018	23,42	23,96	24,35	25,13	25,38	26,44	27,56
Publicatie 2019	23,43	23,97	24,36	25,13	25,38	26,45	27,33
Simulatie met constante coëfficiënten	23,24	23,77	24,16	24,92	25,16	26,22	27,33
Impact van de simulatie met constante coëfficiënten	-0,18	-0,19	-0,20	-0,21	-0,22	-0,23	
Groei ULK's in België (%)							
Publicatie 2018		2,30%	1,62%	3,19%	0,99%	4,20%	4,24%
Publicatie 2019		2,30%	1,62%	3,19%	0,99%	4,20%	3,35%
Simulatie met constante coëfficiënten		2,28%	1,61%	3,17%	0,97%	4,20%	4,24%
Impact van de simulatie met constante coëfficiënten (in %-punten)		-0,02	-0,01	-0,02	-0,02	0	0,89
Gecumuleerde impact van de simulatie met constante coëfficiënten (in %-punten)		-0,02	-0,03	-0,05	-0,07	-0,07	0,82

Bron: Nationale Bank van België

Wegens de hierboven uiteengezette statistische breuk gebruikt het secretariaat voor de berekening van de loonkostenhandicap dus niet de reeks van de groei van de uurloonkosten van 1996 tot 2002 zoals die in de nationale rekeningen is gepubliceerd. Tussen 1996 en 2002 gebruikt het secretariaat, net als in het Technisch verslag 2019, de door de NBB opnieuw geraamde cijfers (dus de cijfers van de regel 'Simulatie met constante coëfficiënten') om deze statistische breuk te vermijden.

7.5. Bijlage 5: Neutralisatie van de loonakkoorden voor de gezondheidszorg in de berekening van de loonkostenhandicap

Er werden sociale akkoorden gesloten op federaal niveau, in het Waalse en het Vlaamse gewest alsook op het niveau van de Gemeenschappelijke gemeenschapscommissie en de Franse gemeenschapscommissie in Brussel. Deze akkoorden voorzien in structurele loonsverhogingen in de gezondheidszorg in 2021, 2022, 2023 en 2024. Een groot deel van die sector maakt deel uit van de privésector S1- S13 die voor de berekening van de loonkostenhandicap en dus ook van de maximaal beschikbare marge wordt gebruikt.

Deze verhogingen van de brutolonen en de bijhorende sociale bijdragen worden volledig gefinancierd met loonsubsidies.

Tabel 7-6: Toegekende subsidies om de loonsverhogingen van de akkoorden in de gezondheidszorg in 2021 en 2022 te financieren

	2021	2022	2023	2024
Sociaal akkoord zorgsector Federaal	398,0	434,0	456,0	419,0
Sociaal akkoord zorgsector Waals Gewest	0,0	56,7	117,2	117,2
Sociaal akkoord zorgsector Vlaams Gewest	454,2	488,7	537,5	582,5
Sociaal akkoord zorgsector BHG en gemeenschapscommissies	6,1	27,0	44,0	55,8

Bron: FPB, op basis van de Nationale Rekeningen en de bevoegde administraties

Het loonconcept dat voor de berekening van de maximaal beschikbare marge wordt gebruikt is de "beloning van werknemers" (post D1 van de nationale boekhouding). De subsidies die de zorginstellingen zullen krijgen, worden geboekt in post D39 van de nationale boekhouding. Ze worden dus in principe niet in aanmerking genomen in de berekening van de loonkostenhandicap en van de maximaal beschikbare marge.

Als de loonsubsidies niet worden meegerekend in de berekening van de loonkostenhandicap, dragen de loonsverhogingen in de gezondheidszorg bij tot een verhoging van de loonkostenhandicap. Ze hebben dus tot gevolg dat de latere maximaal beschikbare marges kleiner worden krachtens het automatische correctiemechanisme van de handicap.

Dit heeft tot gevolg dat de uurloonkosten vervolgens minder snel stijgen in België dan in de referentielidstaten (in vergelijking met een situatie waarin de lonen in de gezondheidszorg niet zouden zijn gestegen).

Daartegenover staat dat de loonstijgingen in de sector van de gezondheidszorg geen invloed hebben op de historische handicap, omdat hij zowel op de beloning van de werknemers (D1) als op de loonsubsidies is gebaseerd⁷²: de stijging van de lonen van de gezondheidszorg wordt dus gecompenseerd door de loonsubsidies die ze hebben gefinancierd. Maar aangezien de uurloonkosten vervolgens minder snel stijgen in België dan in de referentielidstaten, heeft dit in fine een kleinere historische handicap tot gevolg.

De loonsubsidies die in het kader van de akkoorden in de gezondheidszorg werden ingevoerd hebben evenwel niet tot doel de historische handicap te corrigeren, maar wel de loonsverhogingen uit de sociale akkoorden te financieren.

Om de doelstelling van de loonsubsidies in de gezondheidszorg - de loonsverhogingen in de sector financieren en niet de historische handicap corrigeren - na te leven, moet de berekening van de loonkostenhandicap dus ook zijn gebaseerd op de subsidies die werden ingevoerd in het kader van de loonsverhogingen uit de sociale akkoorden in de gezondheidszorg. Op die manier wordt vermeden dat die subsidies de historische loonkostenhandicap corrigeren. Deze correctie volgt hetzelfde principe als dat van de wegwerking van de effecten van de omzetting van het CICE op de loonkostenontwikkeling in Frankrijk (zie [bijlage 3](#)).

Voor de toepassing van deze correctie wordt gesteund op de volgende gegevens van de loonsubsidies (Tabel 7-6).

Voor de jaren 2021 tot 2023 wordt de ontwikkeling van de uurloonkosten die zijn berekend op basis van de nationale jaarrekeningen gecorrigeerd met de voor die jaren waargenomen gegevens van de loonsubsidies in de gezondheidszorg. Voor het jaar 2024 wordt de ontwikkeling van de uurloonkosten gecorrigeerd die berekend is als gemiddelde van de vooruitzichten van de NBB en het FPB.

⁷² De wet heeft de CRB de opdracht gegeven om de omvang van de historische loonkostenhandicap te bepalen. Tot op vandaag werd nog geen akkoord gevonden over een methode om deze historische handicap te berekenen. De leden van de CRB zijn het wel eens geworden over het concept 'loonkosten' dat voor de berekening van de historische loonkostenhandicap in aanmerking moet worden genomen. Het gaat om de definitie die wordt bepaald door de wet wat de absolute loonkostenhandicap betreft. Dat wil zeggen: de loonkosten van de werknemers min de loonsubsidies, gedeeld door het aantal gewerkte uren

Tabel 7-7 geeft de resultaten van deze correcties weer.

Tabel 7-7: Stijging en verwachte stijging van de uurloonkosten in de privésector in België voor en na correctie voor de loonsverhogingen uit de sociale akkoorden in de gezondheidszorg

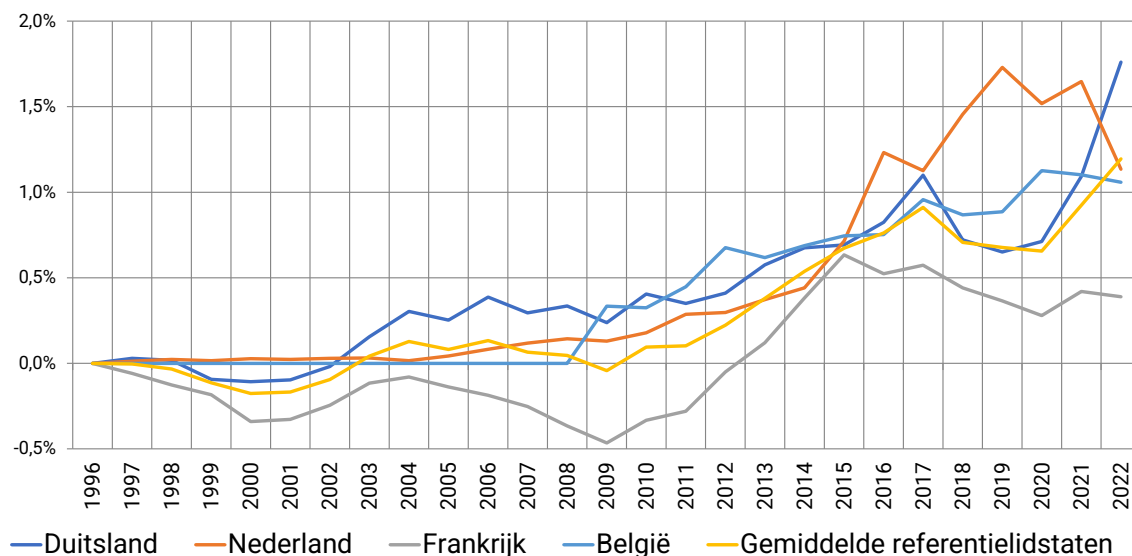
	2021	2022	2023	2024
ULK België privé	0,18%	4,57%	8,00%	3,10%
Idem gecorrigeerd voor akkoorden zorgsector	-0,29%	4,53%	7,97%	3,10%

Bron: berekeningen secretariaat op basis van de NBB en het FPB

7.6. Bijlage 6: Correctie van de reeksen van de nationale rekeningen ten gevolge van de breuk in de Belgische reeks na de vijfjaarlijkse revisie

De onderstaande grafiek visualiseert het verschil tussen de reeksen van vorig jaar en dit jaar voor België en het gemiddelde van de referentielidstaten. In 2022 zaten alle landen in de nieuwe reeks hoger dan in de oude reeks. Alle landen hebben hun loonkostenstijging sinds 1996 dus opwaarts gereviseerd.

Grafiek 7-2: Nationale rekeningen 2024 tgv. nationale rekeningen 2023, verschil in evolutie van de loonkosten sinds 1996, brutogegevens

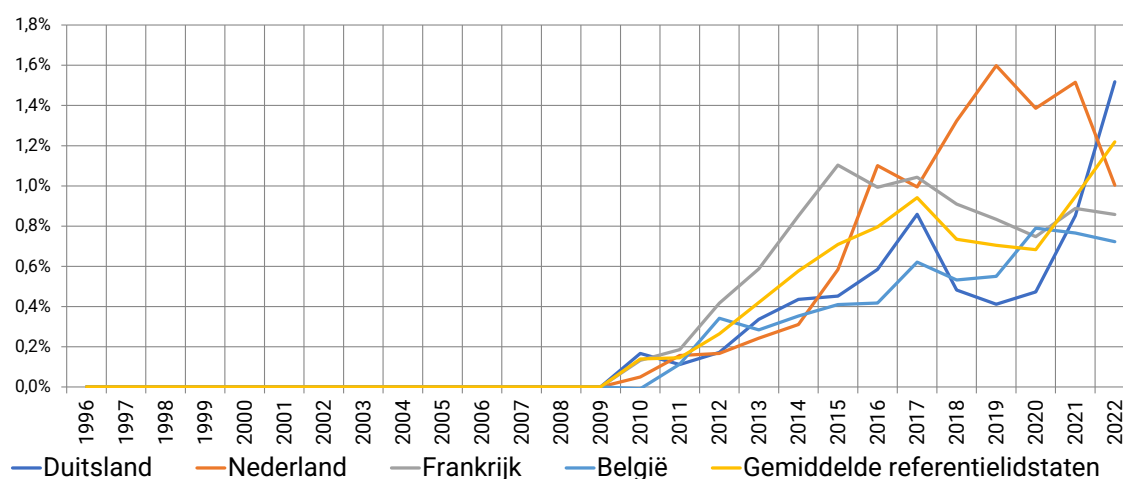

Bron: berekeningen secretariaat op basis van INR, DESTATIS, CBS en INSEE

We moeten een belangrijke opmerking maken voor de reeks van België. Hoewel Eurostat alle landen vraagt historische revisies te doen, is het niet verplicht om die uit te voeren tot aan het begin van de reeksen. De aanbeveling is om minstens tot 2009 te reviseren. De drie referentielidstaten hebben al hun revisies tot minstens 1995 gedaan (tenzij dat niet van toepassing was), maar in België stopt de revisie in 2009. Dat is zichtbaar in de grafiek hierboven: tot en met 2008 is er geen verschil tussen de reeksen. Aangezien onze berekening van de loonkostenhandicap in 1996 begint, is er voor België dus een breuk in de reeks. Uit overleg met de NBB is gebleken dat het onmogelijk was om een retropolatie te doen in de beschikbare tijd en dat het onzeker is of de nodige data voor zo'n retropolatie beschikbaar zijn. Na de publicatie van het Technisch verslag zal de CRB de vraag officieel stellen aan de NBB. Aangezien de verandering in de reeks deels wordt veroorzaakt door een herklassering van een aantal elementen van de private naar de publieke sector, is het aannemelijk dat in 1996 een revisie in dezelfde richting zou plaatsvinden als we de revisie ver genoeg zouden laten teruggaan.

Er is dus een methodologisch probleem, vermits we een gebroken reeks (die van België) vergelijken met consistente reeksen (die van de referentielidstaten). Om coherentie tussen de vier landen te krijgen, hebben we de vier reeksen op dezelfde manier gecorrigeerd: we vertrekken van reeksen van vorig jaar tot en met 2009 (het jaar van de breuk) en passen vanaf 2010 de groeivoeten van de nieuwe reeksen toe. Op die manier bekomen we vier reeksen die onderling coherent en vergelijkbaar zijn. Deze gecorrigeerde reeksen zijn in de grafiek hieronder gevisualiseerd.

Grafiek 7-3: Gecorrigeerde nationale rekeningen tgov. nationale rekeningen 2023, verschil in evolutie van de loonkosten sinds 1996, brutogegevens

Bron: berekeningen secretariaat op basis van INR, DESTATIS, CBS en INSEE

8. Bibliografie

- BANQUE DE FRANCE (2024), Projections macroéconomiques pour la France, december 2024
- BAUDRY, L., E. GAUTIER en S. TARRIEU (2023), Les négociations de salaire dans le contexte de hausse de l'inflation, Bulletin de la Banque de France 245/6, maart-april 2023
- BIJNENS, G. en C. DUPREZ (2023a), Bedrijven, prijzen en marges, NBB
- BIJNENS, G. en C. DUPREZ (2023b), Firms, prices and margins – Q4 2022, NBB
- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN (2017a), De aggregatie van de vooruitzichten met betrekking tot de uurloonkosten, CRB 2017- 2358, oktober 2017
- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN (2017b) Estimation 2017 du coût du tax shift – ONSS, CCE 2017-2862
- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN (2018a), Wegwerking ex ante en ex post van de effecten van de taxshift uit de berekening van de ontwikkeling van de loonkosten, CRB 2017-1782,
- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN (2020a), Opstelling van vooruitzichten m.b.t. de uurloonkosten voor de privésector in de referentielanden, CCE 2020-0564, maart 2020
- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN (2020b), Aanpassing van de reeks van de uurloonkosten in België 1996-2001 ingevolge de herziening van de nationale rekeningen wat de raming van zwartwerk betreft, CCE 2020-1665, oktober 2020
- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN (2021a) Estimation 2019 du coût du tax shift – ONSS, CCE 2021-0316
- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN (2021b) Estimation 2020 du coût du tax shift – ONSS, CCE 2021-0317
- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN (2023), [Oorzaken en gevolgen van de algemene mondiale inflatie \(Verslag Werkgelegenheid-Concurrentievermogen 2023\)](#), oktober 2023
- DEUTSCHE BUNDESBANK (2024a), Forecast for Germany: German economy slowly regaining its footing – outlook up to 2026, Monthly Report, juni 2024, Vol. 76 nr. 6, pp. 16-52
- DEUTSCHE BUNDESBANK (2024b), Forecast for Germany: Significantly gloomier growth outlook – inflation decreases to 2%, Monthly Report, december 2024
- DNB (2024), DNB Najaarsraming, december 2024
- MINDESTLOHNKOMMISSION (2023), Fourth Evaluation Report to the Federal Government on the effects of the statutory minimum wage.
- NATIONALE BANK VAN BELGIË (NBB) (2024a), Jaarverslag 2023, maart 2024
- NATIONALE BANK VAN BELGIË (NBB) (2024b), Economische projecties voor België, december 2024
- NATIONALE RAAD VOOR DE PRODUCTIVITEIT (2024), Jaarverslag 2024, 19 december 2024
- OECD (2023), OECD Employment Outlook 2023: Artificial Intelligence and the Labour Market, OECD Publications, Paris
- PRIJZENOBSEVATORIUM (2024), Analyse van de prijzen. Jaarverslag 2023 van het Instituut voor de Nationale Rekeningen, februari 2024
- PRIJZENOBSEVATORIUM (2025), Analyse van de prijzen. Jaarverslag 2024 van het Instituut voor de Nationale Rekeningen, februari 2025